

Review Article

Internal Migration Management: A Review of Global Experiences and Policy Lessons for Iran

Fatemeh Tanhaa^{*id}

Assistant Professor, Department of Demography, University of Tehran, Tehran, Iran.

ARTICLE INFO

Received: 09 August 2025
Accepted: 07 October 2025
Published: 15 October 2025

Keywords:

Migration,
Migration management,
Internal migration policies,
Rural development policies,
Decentralization.

ABSTRACT

Recent years have seen a growing focus on international migration policies within both management and academic circles around the world. However, internal migration management policies have received comparatively less attention. This study aimed to review internal migration management policies in various countries and provide recommendations for Iran. The method of this study is a review, and in terms of scope and purpose, it is a review of descriptive empirical findings, and in terms of organization, it is a geographical study. The findings classified these policies into two types: direct and indirect. Direct policies can be further divided into two categories: those that impose restrictions on immigrants and those that provide support for them. On the other hand, indirect policies pertain to both the origin and destination of immigration. Regarding origin policies, the primary focus is on rural development. Key measures for achieving this include providing welfare services to rural residents and establishing industries in areas that receive immigrants. In terms of destination-related policies, decentralization is the main policy. Countries have implemented initiatives such as relocating administrative, commercial, and recreational centers to different cities, creating population attraction centers in various regions, and decentralizing higher education. To effectively manage immigration in Iran, it is recommended to undertake measures such as identifying population absorption centers, establishing industries in immigrant-sending areas in the western part of the country, and decentralizing higher education.

Introduction

Currently, internal migration has replaced fertility and mortality as the main factor of population change in many countries and has become the main process shaping human settlement patterns within and between countries. Migration has long been an effective factor in the size of labor force, the distribution of labor force in terms of skills and education, specialization and employment, job opportunities, savings, investment and production. Considering the consequences of internal migration at the national and local levels, this issue has been of interest to policymakers and rulers in different countries over the time. The importance of internal migration for policymakers and rulers, considering the development context of countries and the level of internal migration, has varied and has led to the adoption of diverse policies in different periods. This article aims to review the policies of internal migration

*Corresponding author: Fatemeh Tanhaa. Assistant Professor, Department of Demography, University of Tehran, Tehran, Iran.

E-mail addresses: f.tanhaa@ut.ac.ir

E-ISSN: 2981-1066/© 2025 Population Association of Iran. This is an open access article under the CC BY 4.0 License (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>)

Cite this article:

Tanhaa, F. (2025), Internal migration management: A review of global experiences and policy lessons for Iran. *Journal of Population Association of Iran*, 20(40), 217-235. <https://doi.org/10.22034/jpai.2025.2068445.1419>

management in some countries.

Methods and Data

This study is a review aimed at advancing theoretical, methodological, and empirical knowledge by examining literature related to complex questions or issues that cannot be easily addressed through primary sources. A comprehensive search was conducted across internationally recognized scientific databases to explore internal migration management policies across various countries worldwide. The focus was on categorizing these policies, with a review of studies detailing internal migration management practices in China, Indonesia, Bangladesh, the United States, Turkey, Sweden, Nigeria, Vietnam, and India, representing a diverse array of regions. Ultimately, the study analyzes and categorizes the various policies implemented by these countries to manage internal migration.

Findings

Based on the review conducted in this article, internal migration management policies can be divided into direct policies related to migrants and indirect policies concerning the origin and destination of migration. One of the earliest policies was to impose restrictions on migrants, primarily implemented in countries with low levels of development and those experiencing high internal migration, especially during short-term crises. Countries like China and Indonesia, which had anti-internal migration policies and restricted migrant movement, are examples of this approach. These policies included denying work permits to migrants at destinations, limiting informal employment such as peddling that migrants often relied on, restricting access to welfare services in migrant areas, and similar measures. Evaluations indicated that these policies failed to stop the widespread flow of internal migration. The presence of migrants in large cities and the lack of adequate welfare services sometimes led to urban and political unrest in various countries. Conversely, internal migration policies were sometimes framed as human rights, allowing individuals the freedom to choose their migration routes and places of residence, making direct restrictions outside the scope of human rights law. Another direct policy, namely supporting migrants, was frequently adopted by countries experiencing large influxes of migrants into cities, aiming to control migrant flows and prevent political unrest and dissatisfaction. The most significant indirect policy is rural development, which has been adopted by most countries worldwide. These policies include expanding rural infrastructure and facilities, increasing literacy and educational levels, introducing production technologies to villages to boost productivity and income, and relocating industries to rural areas and smaller cities. The rural development programs in developed and less developed countries differed: developing nations focused more on expanding rural infrastructure, while developed countries prioritized industry expansion and relocation to rural regions. Another indirect policy involves decentralizing metropolitan areas and supporting marginalized regions, a strategy often used by countries facing uncontrolled urban expansion. Such policies include creating settlements around metropolitan zones, transferring some services from cities to smaller towns, developing welfare and social services in smaller cities, decentralizing higher education, and establishing population centers in different regions. Countries like the United States, Turkey, Brazil, and Sweden have implemented these policies, some of which are discussed in this study.

Discussion and Conclusion

In order to management of internal migration in Iran, according to the internal migration management policies reviewed in this study, three general solutions are proposed: The spatial pattern of internal migration in Iran shows that counties in the western regions of the country are the primary areas sending migrants. Due to a lack of industries in these regions, residents face employment challenges. Census results reveal that job searching is the main and most significant reason for internal migration in Iran. Based on the migration management policies reviewed in this study, it is recommended to establish population attraction centers in the western regions and to create industries to generate jobs in these centers. Additionally, some of the country's major universities should open branches in regions with fewer higher education facilities, especially in the west. Addressing various aspects of rural development to prevent further rural-to-urban migration is one effective measure for managing internal migration in the country.

Acknowledgments

A large part of this article's content is derived from materials written by the author for a national project managed by Dr. Rasoul Sadeghi (University of Tehran). I am very grateful for his intellectual and financial support in this study.

مقاله مروری

سیاست‌های مدیریت مهاجرت داخلی؛ مروری بر تجارب جهانی و ارائه راهکارهایی برای ایران

فاطمه تنها*

استادیار گروه جمعیت‌شناسی، دانشگاه تهران، تهران، ایران.

اطلاعات مقاله

دریافت: ۱۴۰۴/۰۵/۱۸

پذیرش: ۱۴۰۴/۰۷/۱۵

تاریخ انتشار: ۱۴۰۴/۰۷/۲۳

واژگان کلیدی:

مهاجرت،

مدیریت مهاجرت،

سیاست‌های مهاجرت داخلی،

توسعه روستایی،

تمرکززدایی.

چکیده

درحالی‌که توجه به سیاست‌های مدیریت مهاجرت بین‌المللی از مباحث رو به رشد در محافل مدیریتی و دانشگاهی جهان در سال‌های اخیر است، سیاست‌های مدیریت مهاجرت داخلی ازجمله موضوعاتی بوده که کمتر مورد توجه قرار گرفته است. این مطالعه با هدف مرور سیاست‌های مدیریت مهاجرت داخلی در برخی از کشورهای جهان و ارائه راهکارهایی برای ایران انجام شد. روش این مطالعه مروری بوده و بر حسب دامنه و هدف از نوع مرور یافته‌های توصیفی-تجربی و بر حسب سازماندهی از نوع مطالعات جغرافیایی می‌باشد. یافته‌ها نشان داد که سیاست‌های مدیریت مهاجرت داخلی را می‌توان به دو نوع سیاست‌های مستقیم و غیرمستقیم طبقه‌بندی کرد. سیاست‌های مستقیم به دو نوع اعمال محدودیت برای مهاجران و حمایت از مهاجران تقسیم می‌شود. سیاست‌های غیرمستقیم، سیاست‌های مرتبط با مبدأ و مقصد مهاجرت هستند. در سیاست‌های مبدأ، اصلی‌ترین سیاست توسعه روستایی است که در جهت دستیابی به آن، ارائه خدمات رفاهی به روستاییان و استقرار صنایع در مناطق مهاجرپذیر، ازجمله مهم‌ترین اقدامات است. در سیاست‌های مرتبط با مقصد، تمرکززدایی، سیاست اصلی است که در این زمینه اقداماتی ازجمله انتقال مراکز اداری، تجاری و تفریحی به شهرهای دیگر، ایجاد مراکز جذب جمعیت در مناطق مختلف کشور و تمرکززدایی از آموزش عالی در کشورها انجام گرفته است. جهت مدیریت مهاجرت در کشور پیشنهاد می‌شود، اقداماتی ازجمله تعیین مراکز جذب جمعیت و استقرار صنایع در مناطق مهاجرفرست در غرب کشور و تمرکززدایی از آموزش عالی انجام شود.

مقدمه و بیان مسئله

مهاجرت به دلیل ماهیت چندبعدی، پیچیده‌ترین مؤلفه تغییر جمعیتی است و برخلاف سایر وقایع جمعیتی؛ مانند تولد و مرگ، یک فرایند تکرارشونده است که در فاصله و مدت زمان متنوع رخ می‌دهد. تحرک انسان در حوزه فضایی از سفر محلی به مهاجرت بین‌المللی و در بعد زمانی، از ماندگاری کوتاه‌مدت تا جابه‌جایی‌های دائمی گسترش می‌یابد (Bell et al., 2012). مهاجرت در داخل کشورها از نظر عددی بسیار مهم‌تر از مهاجرت بین‌المللی است و طبق برآوردهای جهانی، تعداد مهاجران داخلی را که در خارج از منطقه تولد خود زندگی می‌کنند، بیش از سه برابر تعداد مهاجران بین‌المللی است (Bell & Charles-Edwards, 2015). در حال حاضر مهاجرت داخلی به‌عنوان عامل اصلی تغییر جمعیت در بسیاری از کشورها جایگزین باروری و مرگومیر شده است و اصلی‌ترین روند

*نویسنده مسئول: فاطمه تنها. استادیار گروه جمعیت‌شناسی، دانشگاه تهران، تهران، ایران.

ایانامه: f.tanhaa@ut.ac.ir

استناد به این مقاله: تنها، فاطمه (۱۴۰۴). سیاست‌های مدیریت مهاجرت داخلی؛ مروری بر تجارب جهانی و ارائه راهکارهایی برای ایران. نامه انجمن جمعیت‌شناسی ایران،

۲۰(۴۰)، ۲۳۵-۲۱۷. <https://doi.org/10.22034/jpai.2025.2068445.1419>

شکل‌گیری الگوهای سکونت انسانی در داخل و بین کشورها است (Bernard et al., 2019). فرایند مهاجرت، امری پیچیده است که نه تنها حجم و رشد جمعیت یک جامعه را تحت تأثیر قرار می‌دهد؛ بلکه به دلیل گزینشی بودن مهاجرت، تأثیرات قابل‌ملاحظه‌ای را در ساخت و توزیع جمعیت ایجاد می‌کند. مهاجرت از دیرباز به‌عنوان یک عامل مؤثر بر حجم نیروی کار، توزیع نیروی کار بر حسب مهارت و تحصیلات، تخصص و اشتغال، فرصت‌های شغلی، پس‌انداز، سرمایه‌گذاری و تولید بوده است (محمودیان و قاسمی اردهائی، ۱۳۹۲).

مهاجرت داخلی در بسیاری از کشورها عکس‌العمل مردم نسبت به عواملی نظیر نابرابری‌های اقتصادی، منطقه‌ای و ناکامی اجتماعی است و عدم رضایت در بسیاری از جنبه‌های زندگی را منعکس می‌کند. افزایش سریع و غیرسازمان یافته جمعیت شهرها، فقدان امکانات شهری مطلوب، افزایش بیماری‌های پنهان شهری و حاشیه‌نشینی، آلودگی‌های زیست محیطی، از بین رفتن امکانات روستاهای خالی از سکنه و به هم خوردن ساختار جمعیت روستایی ازجمله عواقب ناخوشایند مهاجرت‌های روستاییان به شهر هستند.

در دهه‌های اخیر به‌علت افزایش مهاجرت داخلی در ایران، بسیاری از روستاها خالی از سکنه شده و بسیاری دیگر قسمت عمده‌ای از جمعیت خود را از دست داده‌اند و مهاجرت به نقاط شهری، پیدایش شهرها و شهرک‌ها را در نقاطی نه چندان مستعد باعث شده‌است. اعتدال جمعیت بین شهرهای بزرگ و کوچک کشور به‌هم‌ریخته و بین تعداد جمعیت نواحی شهری و روستایی فاصله افتاده و برخی از مناطق کشور با برخی دیگر تفاوت پیدا کرده‌است. در این زمینه نه تنها اعتدال بین نواحی مختلف شهری به‌هم‌ریخته؛ بلکه منابع طبیعی نیز در پاسخگویی به نیاز جمعیت از دیدگاه اجتماعی، اقتصادی و طبیعی کارآمد نبوده‌است. مهاجرت همچنین منجر به بروز و تشدید آسیب‌های اجتماعی از جمله بزهکاری، جرم و جنایت و حاشیه‌نشینی در کلان‌شهرها شده‌است (شیعه، ۱۳۸۰). طبق داده‌های سرشماری، درصد جابه‌جایی در ایران از سال ۱۳۵۵ تا سال ۱۳۸۵ روندی افزایش داشته و از ۱۱/۸ درصد در سرشماری ۶۵-۱۳۵۵ به ۱۷/۲ درصد در سال‌های ۸۵-۱۳۷۵ رسیده‌است. طبق نتایج آخرین سرشماری، درصد جمعیت مهاجر داخلی در فاصله سال‌های ۹۵-۱۳۹۰ به ۵/۹ درصد رسیده است که نشان می‌دهد به‌طور متوسط سالیانه ۹۴۱ هزار و ۴۳۰ نفر محل اقامت خود را تغییر داده‌اند. بررسی وضعیت مهاجرت داخلی ایران در سال‌های منتهی به سرشماری سال ۱۳۹۵ نشان از این دارد که در قرن اخیر از یک‌سو با بهبود شرایط بهداشتی و کنترل بیماری‌های واگیر و کاهش مرگ و میر که نقش تعیین‌کننده‌ای در تغییرات جمعیتی ایران داشته‌اند و از سوی دیگر، کاهش باروری و رسیدن به سطح جانشینی، اثرگذاری مهاجرت‌های داخلی در تغییرات جمعیتی ایران اهمیت بیشتری یافته‌است. در کنار اثرگذاری مهاجرت بر تغییرات جمعیتی ایران، گزینشی بودن مهاجرت در برخی از مطالعات داخلی در ایران مورد بررسی قرار گرفته است (پایتختی اسکویی و طبقچی اکبری، ۱۳۹۰؛ میرزایی و قاسمی اردهائی، ۱۳۹۳؛ صادقی و ولدوند، ۱۳۹۴؛ محمودیانی، ۱۳۹۶؛ زندی و همکاران، ۱۳۹۷؛ صادقی و همکاران، ۲۰۲۰). گزینشی بودن مهاجرت داخلی منجر به افزایش جمعیت جوان مناطق مهاجرپذیر و کاهش جمعیت جوان مناطق مهاجرفرست (تنها و همکاران، ۱۴۰۰)، تغییرات در نسبت جنسی مناطق مهاجرپذیر و مهاجرفرست (تنها و همکاران، ۱۴۰۱) و افزایش سطح تحصیلات جمعیت مناطق مهاجرپذیر و کاهش سطح تحصیلات جمعیت مناطق مهاجرفرست شده‌است (تنها و همکاران، ۱۴۰۲). این تغییرات می‌تواند سبب توزیع نامتعادل در گروه‌های مختلف جمعیتی شده و پیامدهایی را در گسترش نابرابری منطقه‌ای در توزیع سرمایه انسانی که یکی از مهم‌ترین سرمایه‌های مورد نیاز برای رشد و توسعه مناطق محروم کشور است را در پی داشته باشد.

این واقعیت که مهاجرت در مبدأ و مقصد آن منجر به تغییرات اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و محیط زیستی می‌شود بر کسی پوشیده نیست، بنابراین در سیاست‌های کلی کشور به ویژه در سیاست‌های ابلاغی جمعیت توسط مقام معظم رهبری بر موضوع مهاجرت داخلی و مدیریت آن تأکید ویژه شده است (عزیزی، ۱۴۰۲). بند ۱۱ این سیاست به مدیریت مهاجرت به داخل و خارج، هماهنگ با سیاست‌های کلی جمعیت با تدوین و اجرای سازوکارهای مناسب، تأکید دارد. بند ۹ این سیاست‌ها بر بازتوزیع فضایی و جغرافیایی جمعیت متناسب با ظرفیت زیستی و بند ۱۰ بر حفظ و جذب جمعیت در روستاها و مناطق شهری و کم‌تراکم اشاره دارد که لزوم توجه به موضوع مهاجرت داخلی در کشور را نشان می‌دهد. با توجه به اهمیت مدیریت مهاجرت داخلی و پیامدهای مختلف آن ازجمله گسترش نابرابری‌های منطقه‌ای، حاشیه‌نشینی، کاهش جمعیت روستاها و کاهش تولیدات روستایی، سالمند شدن جمعیت مناطق مهاجرفرست به‌ویژه روستاها، افزایش نارضایتی‌های اجتماعی و تشدید بحران‌های زیست محیطی ازجمله بحران آب در اثر تمرکز جمعیت در مناطق مهاجرپذیر، این مطالعه با هدف بررسی سیاست‌های مدیریت مهاجرت داخلی در برخی از کشورها انجام شده‌است. مرور سیاست‌های اتخاذ شده توسط کشورهای مختلف می‌تواند ضمن شناخت سیاست‌های اصلی و اثرگذار اتخاذ

شده توسط این کشورها، راهنمایی برای تدوین و اجرای سیاست‌های مدیریت مهاجرت داخلی مناسب با توجه به زمینه و شرایط ایران باشد.

روش پژوهش

پژوهش حاضر از نوع مطالعه مروری است. هدف کلی مطالعات مروری پیشرفت دانش نظری، روشی و تجربی از طریق مرور ادبیات مرتبط با سؤال یا مسئله است که از طریق منابع دسته اول به راحتی امکان پاسخ به آن وجود ندارد. پژوهش‌های مروری اهداف، کارکردها و خروجی‌های متعددی دارند که نشان‌دهنده ظرفیت قابل توجه این پژوهش‌ها در تولید دانش به‌ویژه در رشته‌های علوم انسانی است. مطالعات مروری انواع مختلفی دارند که از دیرباز با تکیه بر شیوه‌هایی چون بازنمایی، جمع، تلخیص، ترکیب و ارزیابی دانش پیشین، یک نوع تحقیق مستقل محسوب می‌شوند (شهسواری و علم‌الهدی، ۱۳۹۸). شهسواری و علم‌الهدی (۱۳۹۸) گونه‌شناسی را در تحقیقات مروری براساس دامنه، سازماندهی و هدف ارائه کرده‌اند براساس این گونه‌شناسی، مطالعه حاضر بر حسب دامنه و هدف در بخش مرور یافته‌های توصیفی تجربی و بر حسب سازماندهی از نوع مطالعات جغرافیایی است. مطالعات توصیفی-تجربی به سؤالاتی از چستی موضوع و خلاصه سازی از دانش در موضوع مورد بررسی پرداخته و الگوهای عمومی در پژوهش‌های مورد نظر را ارائه می‌دهد. مطالعات جغرافیایی مطالعاتی است که سازماندهی محتوای مطالعه براساس تفاوت‌ها و شباهت‌هایی که در توزیع جغرافیایی موضوع دیده می‌شود، انجام گرفته و تقسیم‌بندی براساس این تفاوت‌ها و شباهت‌ها ارائه می‌شود. در این مطالعه برای مرور سیاست‌های مدیریت مهاجرت داخلی در کشورهای مختلف جهان جست‌وجو در بین پایگاه‌های داده‌های علمی معتبر بین‌المللی انجام شد. پایگاه‌های معتبر علمی از جمله Research Gate، Google Scholar، Science Direct برای جست‌وجو استفاده شد. کلید واژه جست‌وجو در بین پایگاه داده‌های علمی Internal Migration Policies بود. اما تحقیقات موجود در این زمینه محدود بود. در بین مقالات جست‌وجو شده نیز برخی مطالعات به بررسی موضوعات متفاوتی در زمینه مهاجرت داخلی پرداخته بودند، درحالی‌که کلیدواژه آنها سیاست مهاجرت داخلی بود. با توجه به هدف مطالعه که مرور سیاست‌های مدیریت مهاجرت داخلی در بین کشورهای مختلف و دسته‌بندی این سیاست‌ها بود، تعدادی مقاله که سیاست‌های مدیریت مهاجرت داخلی در کشورهای چین، اندونزی، بنگلادش، ایالات متحده، ترکیه، سوئد، نیجریه، ویتنام و هند (طیفی از کشورها در مناطق مختلف جهان) را مطالعه کرده بودند، مورد بررسی قرار گرفت. درنهایت سیاست‌های مختلف اتخاذ شده توسط این کشورها برای مدیریت مهاجرت داخلی، بررسی و تقسیم‌بندی شد.

یافته‌ها

مرور سیاست‌های مدیریت مهاجرت داخلی در بین مقالات بررسی شده نشان داد که می‌توان این سیاست‌ها را در دو بخش سیاست‌های مستقیم و غیرمستقیم طبقه‌بندی کرد. سیاست‌های مستقیم، سیاست‌های مرتبط به مهاجران است که اعمال محدودیت و یا حمایت از مهاجران را شامل می‌شود. سیاست‌های غیرمستقیم مرتبط به سیاست‌های اعمال شده جهت کاهش عوامل دافعه مبدأ مهاجرت و کاهش عوامل جاذبه مقصد مهاجرت بود.

۱. سیاست‌های مستقیم مدیریت مهاجرت

در گذشته چندین کشور در آسیا و اقیانوسیه، سیاست‌ها و برنامه‌هایی را اتخاذ کردند که بتوانند در فرآیندهای شهرنشینی و مهاجرت داخلی مداخله مستقیم داشته باشند به طور کلی در دهه‌های ۱۹۷۰ و ۱۹۸۰، احساسات شدید ضد شهری در برخی کشورها حاکم بود و رشد سریع شهری را دارای اثرات زیان‌باری در مناطق شهری می‌دانستند؛ ازجمله تقاضای بیش از حد برای خدمات شهری، مسکن، حمل و نقل، جمع‌آوری زباله، فرصت‌های شغلی، خدمات بهداشتی و آموزشی و ... همچنین مناطق روستایی نیروی کار با استعداد و کارآفرین خود را در اثر مهاجرت به مناطق شهری از دست می‌دادند و بنابراین مهاجرت داخلی مانعی برای توسعه اقتصادی و اجتماعی در این مناطق بود. درحالی‌که در سیاست‌های مستقیم مدیریت مهاجرت داخلی، دولت‌ها تلاش می‌کردند که مانع مهاجرت داخلی خصوصاً مهاجرت از روستا به شهر شوند؛ اما مهاجرانی که درون مرزهای کشورها مهاجرت می‌کنند غالباً به دولت‌ها و نهادها وابسته نیستند؛ بلکه بیشتر به شبکه‌های اجتماعی مبتنی بر پیوندهای خانوادگی وابستگی دارند از این‌رو برای بخش عمده‌ای از مهاجران داخلی، مهاجرت بدون کمک دولت و نهادها ممکن و میسر بود. بنابراین سیاست‌های ضد مهاجرتی در کشورهای مختلف به‌ویژه کشورهای آسیا و اقیانوسیه نتوانست جریان مهاجرت داخلی را محدود کند (Hugo, 2014).

سیاست‌های ضد مهاجرتی و اعمال محدودیت برای مهاجرت داخلی غالباً در کشورهای با سطح توسعه‌یافتگی پایین و کشورهایی با میزان بالای مهاجرت داخلی صورت گرفته و اغلب در دهه‌های گذشته و تا قبل از دهه ۱۹۸۰ میلادی توسط این کشورها اتخاذ شده است. سیاست مستقیم دیگر، حمایت مستقیم از مهاجران در جامعه مبدأ می‌باشد که همچنان برخی کشورها این سیاست را اعمال می‌کنند. در ادامه نمونه‌هایی از دو نوع سیاست‌های مستقیم مدیریت مهاجرت داخلی که توسط برخی کشورها اتخاذ شده است را بیان می‌کنیم.

۱-۱. سیاست‌های اعمال محدودیت برای مهاجران (سیاست‌های ضد مهاجرتی)

کشورهای محدودی با اتخاذ سیاست‌های ضد مهاجرتی درصدد اعمال محدودیت برای مهاجران بودند تا بتوانند جریان مهاجرت داخلی را در کشورشان کنترل کرده و کاهش دهند. از جمله کشورهایی که این سیاست‌ها را اتخاذ کردند، می‌توان به کشورهای چین، اندونزی و بنگلادش اشاره کرد.

کشور چین، سخت‌گیرانه‌ترین قوانین مهاجرت داخلی و مهاجرت روستا به شهر را در جهان داشته‌است. در چین تا قبل از سال ۱۹۸۳ مهاجرت داخلی ممنوع بود؛ اما از سال ۱۹۸۴ مهاجرت داخلی آزاد شد و سپس این کشور با موج عظیم مهاجرت داخلی به‌ویژه مهاجرت از روستا به شهر روبه‌رو شد. از سال ۱۹۸۹ سیستم ثبت خانوار در چین یا هوکو^۱ برای مدیریت مهاجرت و جابه‌جایی مردم به کار گرفته شد. براساس این سیستم، هر فردی برای خروج از محل زندگی خود و مهاجرت و اشتغال در محل دیگر، نیاز به مجوزهای رسمی داشت و در صورتی که بدون اخذ مجوز و کارت اعتباری اعطا شده از محل سکونت خود مهاجرت می‌کرد، نمی‌توانست شغل رسمی و مناسبی در مقصد پیدا کند و با محدودیت‌های مختلفی روبه‌رو می‌شد. مزیت این روش این بود که دولت چین می‌توانست، سرعت، مقیاس و ویژگی‌های مهاجران به مقاصد مختلف را کنترل کند و از این طریق مشکلاتی که می‌توانست مهاجرت بی‌رویه به شهرهای بزرگ ایجاد کند، کاهش می‌یافت. مشکل این روش، عدم توجه به ادغام مهاجران خارج شده و اعطای امکانات رفاهی برای آنها بود چون فرض می‌شد با این کار، روند درخواست مهاجرت و همچنین مهاجرت غیرقانونی خارج از سیستم هوکو کمتر شده و مشکلاتی را برای شهرهای بزرگ ایجاد نمی‌کرد. اما داده‌ها نشان داد که جمعیت مهاجری که خارج از سیستم هوکو مهاجرت کردند، بسیار زیاد بود و به حدود ۲۲۰ میلیون نفر رسید. این آمار نشان‌دهنده شکست قوانین سخت‌گیرانه چین برای کنترل جریان مهاجرت داخلی بود. از سوی دیگر، برخی ناآرامی‌ها و آشوب‌ها در سال‌های مختلف توسط کارگران مهاجر غیرقانونی که در مشاغل غیررسمی و با حقوق و مزایای کمتر از کارگران بومی کار می‌کردند، شکل گرفت که نگرانی‌هایی را برای مسئولین شهری در زمینه امنیت اجتماعی و سیاسی ایجاد کرد. این عوامل سبب شد که دولت چین از سال ۲۰۰۱ به بعد، اصلاحاتی را در سیستم هوکو انجام دهد (Xiong and Zhao, 2012).

در پایتخت کشور اندونزی، شهر جاکارتا، در دهه ۱۹۸۰، سیاست‌های ضد مهاجرتی موسوم به "شهر بسته" اتخاذ شد. این شهر از سال‌های ۱۹۷۰ با جریان شدید مهاجران وارد شده روبه‌رو بود. در این شهر هیچ‌گونه امکانات رفاهی برای مهاجران وجود نداشت و دولت، شهرک‌های نامناسب از لحاظ امکانات بهداشتی و رفاهی را در حاشیه شهرها برای کارگران مهاجر ساخت. در این شهر فعالیت‌های اقتصادی مورد علاقه کارگران مهاجر شامل دست فروشی در خیابان غیرقانونی اعلام شد. در حالی که بخش غیررسمی اقتصادی در این شهر تنها بخشی بود که کارگران مهاجر می‌توانستند در آنجا به کار مشغول باشند دولت برنامه‌هایی داشت تا بتواند این بخش غیررسمی را تعطیل کند (Laczko, 2005).

بنگلادش از جمله کشورهای با سطح توسعه‌یافتگی پایین است که در سال‌های اخیر میزان‌های بالای مهاجرت از روستا به شهر را تجربه کرده است. علت اصلی این مهاجرت‌ها اغلب بحران‌های اقلیمی بود که مهم‌ترین آن سیل است و همچنین فقر گسترده در مناطق روستایی این کشور وجود دارد. تلاش‌هایی برای محدود کردن مهاجرت‌ها به شکل مستقیم در این کشور صورت گرفت از جمله این که طبق قوانین، مهاجران داخلی اغلب از مزایای رفاه عمومی در شهرها مستثنی بودند طرح‌های بازنشستگی دولتی، زنان فقیری که در اقامتگاه‌های فقیر زندگی می‌کردند و اغلب مهاجر هستند را پوشش نمی‌داد و جمعیت بسیار فقیری که آدرس مشخص و ثابت نداشتند، برای استفاده از حداقل امکانات ثبت نام نشده و در نظر گرفته نمی‌شدند (Islam, 2005).

¹ Hukou

۲-۱. سیاست‌های حمایت از مهاجران

مطالعات و مشاهدات نشان داد که سیاست‌های اجرا شده برای اعمال محدودیت مهاجرت داخلی و سیاست‌های ضدمهاجرتی در برخی کشورها (جدول ۱)، تأثیر قابل‌توجهی بر کاهش جریان مهاجرت نداشته‌است. از سوی دیگر از جمله مؤلفه‌های حقوق بشر در کشورها، امکان انتخاب آزادانه مهاجرت و محل اقامت افراد درون کشورها تعیین و در نتیجه اعمال محدودیت مستقیم برای مهاجرت خارج از قوانین حقوق بشر تلقی شد (Msigwa, 2014). براین اساس بسیاری از کشورها به‌ویژه کشورهای آسیایی با حجم بالای مهاجرت داخلی، رویکرد خود را در قبال مهاجران تغییر داده و پذیرفتند که مهاجرت به شهر ادامه خواهد داشت و سیاست‌های ضد مهاجرتی در بسیاری از این کشورها لغو شد. از آنجایی که برخی کشورها با موج بزرگ جریان مهاجرت داخلی مواجه بودند، سیاست آنها به سمت حمایت‌های حداقلی از مهاجران جهت حمایت از حقوق بشر تغییر یافت. گرچه در این بین تعداد کمی از کشورها نیز بودند که سیاست افزایش و حمایت از جریان مهاجرت روستا به شهر را در دستور کار خود قرار دادند (Hugo, 2014).

چین، طبق گزارش اخیر سازمان ملل متحد، یکی از ده کشور در جهان است که سیاست‌های افزایش (و نه مخالف با حفظ یا کاهش) مهاجرت از روستا به شهر را دارد. با توجه به چالش‌هایی که کشور چین در رویکرد کنترل‌گرای مهاجرت داخلی با آن روبه‌رو بود و همچنین با توسعه اقتصادی و نیاز به نیروی کار روستایی در شهرها، رویکرد خود را به مدیریت مهاجرت و حمایت از مهاجران تغییر داد. در این رویکرد، تأکید بیشتر بر ادغام و حمایت مهاجران در مقصد است. در این رویکرد جدید، همچنان سیستم هوکو وجود دارد؛ اما این سیستم محدودیت‌های گذشته را ندارد و اخذ مجوز خصوصاً برای سرمایه‌گذاران و افراد با سطح تحصیلات و مهارت بالا آسان است. از جمله حمایت‌های اتخاذ شده برای مهاجران شامل، کاهش ممنوعیت برای ورود کارگران مهاجر، ارائه آموزش‌های حرفه‌ای به مهاجران، اعطای وام به کسانی که قصد خرید یا اجاره واحد مسکونی در شهر دارند، بهبود مدیریت اطلاعات مهاجران، اجازه کار در مشاغل سطح متوسط و بالاتر توسط مهاجران ماهر، ارائه خدمات عمومی بهداشتی و بازنشستگی و ارائه مجوزها و خدمات به مهاجران در صورتی که اقامت ۷ ساله و موقت را انتخاب کنند. کشور چین در حالی این سیاست‌های را اجرایی می‌کند که در شهرهای مهاجر پذیر، به نیروی کار مهاجران در صنایع مختلف نیاز دارند (Xiong and Zhao, 2012). چهار سیاست اصلی مربوط به مهاجرت روستایی به شهر اجرایی شد از جمله برنامه آموزش مهارت برای کارگران مهاجر، بخشنامه مدیریت پرداخت دستمزد به کارگران مهاجر، بخشنامه بیمه آسیب‌های ناشی از کار برای کارگران مهاجر و طرح جدید تعاون پزشکی روستایی (بیمه درمانی). این چهار سیاست چهار رویداد متناظر در طول مسیرهای مهاجرت کارگران مهاجر را هدف قرار می‌دهند: جستجوی کار، بهره‌برداری از دستمزد، آسیب‌های کاری و بیماری. در سال‌های پس از اجرای اولیه این سیاست‌ها، دستاوردهایی حاصل شد، به‌عنوان مثال، نشانه‌هایی از بهبود امنیت اجتماعی کارگران مهاجر مشاهده شد؛ اما تعداد بسیار کمی از برنامه‌های حمایت از مهاجران به شکل قابل قبولی موفقیت آمیز بود و جای تعجب نیست که هر کارگر مهاجر از مزایایی که برای مهاجران در نظر گرفته می‌شد به شکل کامل برخوردار نبود (Sun, 2019).

مهاجران داخلی در کشور بنگلادش اغلب افراد فقیر روستایی هستند که مشکلاتی را در تأمین ابتدائی‌ترین نیازهای اساسی خود دارند. اصلی‌ترین سیاست دولت برای حمایت از آنها در جهت حمایت از حقوق بشر، کمک مواد غذایی به مهاجران بسیار فقیر است که این کمک نیز فقط یک امنیت کوتاه‌مدت را تأمین می‌کند (Biswas, 2019).

مهاجرت از راه دور به کرالا^۱ یکی از ایالت‌های هند در چند دهه گذشته به‌سرعت افزایش یافته‌است. ساختار جمعیتی کرالا، وضعیت بازار کار و دستمزدهای نسبتاً بالای آن از عوامل مهم این مهاجرت هستند، در کنار این واقعیت که کارگران در داخل و خارج از بازار کار با تبعیض کمتری روبرو می‌شوند. دولت با راه‌اندازی یک طرح رفاهی، یک طرح بیمه درمانی و یک طرح اسکان/خوابگاه، و همچنین اقداماتی برای تأمین امکانات آموزشی و بهداشتی، اقدامات مختلفی را برای بهبود اوضاع برای مهاجران انجام داده‌است. با این حال، بیشتر مهاجران کارگری هنوز خارج از چتر این طرح‌ها و همچنین برنامه‌های تأمین اجتماعی و حمایت اجتماعی در دسترس شهروندان ایالت هستند. ایالت کرالا در هند از سال ۲۰۱۰ برای کارگران مهاجری که به این ایالت مهاجرت می‌کنند، طرح تأمین اجتماعی را اجرا می‌کند. کارگران باید در این طرح ثبت نام کنند و باید هر سال عضویت خود را با پرداخت مبلغ کمی تمدید کنند و هر سال سه زمان برای تمدید عضویت در نظر گرفته می‌شود. این طرح شامل چهار مزیت برای کارگران مهاجر با حداقل درآمد تعیین شده می‌باشد: بیمه حوادث، بیمه مراقبت‌های بهداشتی، بیمه فوت یا پرداخت هزینه‌های فوت و بیمه اعضای خانوار مهاجر به تعداد دو فرزند و پرداخت کمک‌هزینه ثبت نام کودکان مهاجر در مدارس برای حداقل یک سال از تاریخ

¹ Kerala

مهاجرت. داده‌ها نشان داده تعداد کمی از کارگران مهاجر در این طرح ثبت نام کردند؛ زیرا این طرح حداقل درآمد ماهانه کارگران را برای ثبت نام در نظر گرفته است و آمار نشان می‌دهد تنها ۲/۵ درصد از مهاجران در این طرح ثبت نام کردند. اقدام دیگر این ایالت، تأسیس خوابگاه‌های کارگران با آشپزخانه و حمام و دیگر امکانات با دریافت مبلغ بسیار کم اجاره بهای ماهانه است. کارگران مهاجر توسط دولت در زمان‌های مشخص، معاینه‌هایی را برای بیماری‌های واگیر از جمله ایدز انجام می‌دهند. همچنین برنامه‌هایی برای برنامه سوادآموزی کارگران مهاجر در چندین مدرسه اجرایی شدند (Sarga, 2017).

جدول ۱. نمونه‌ای از سیاست‌های مستقیم اتخاذ شده برای مدیریت مهاجرت داخلی در کشورهای جهان

سیاست‌ها	انواع	برنامه‌های اتخاذ شده	کشور
سیاست ضد مهاجرتی		اعطای مجوز مهاجرت داخلی برای تعداد محدودی از افراد به شکل سالانه براساس نیاز هر یک از مناطق به کارگران مهاجر، عدم اعطای مجوز اشتغال رسمی به افرادی که از محل تولد و ثبت نام خود بدون مجوز مهاجرت می‌کنند، عدم اعطای تسهیلات اجتماعی و رفاهی و حمایت از مهاجران فقیر در مقصد، عدم توجه به انتقال امکانات رفاهی به مناطق فقیرنشین و مهاجرنشین شهرهای بزرگ و مهاجرپذیر، اجرای مجازات برای صاحبان مشاغل که از مهاجران غیرقانونی استفاده کنند.	چین (قبل از سال ۲۰۰۳)
(اعمال محدودیت برای مهاجران)		ایجاد شهرک‌های نامناسب بهداشتی و رفاهی برای مهاجران روستایی در اطراف پایتخت، نبود امکانات رفاهی و اجتماعی برای ساکنین مناطق مهاجرنشین و فقیرنشین در پایتخت، ممنوعیت فعالیت مهاجران در مشاغل غیررسمی.	اندونزی
		مستثنی بودن مهاجران روستایی از امکانات رفاهی شهرهای بزرگ، اعمال محدودیت برای ثبت نام و دریافت بیمه‌های بازنشستگی برای مهاجران روستایی، عدم اعطای حداقل امکانات زندگی شهری به مهاجران و فقرایی که آدرس مشخص نداشتند.	بنگلادش
		آموزش مهارت کار در کارخانه‌ها و صنایع به کارگران مهاجر، اعمال سیاست‌هایی برای بهبود دستمزدهای کارگران، اجرای بیمه‌های بیمه بیکاری و بیمه‌های حوادث برای کارگران مهاجر، اجرای سیاست‌های بازنشستگی و مراقبت‌های بهداشتی و درمانی برای کارگران مهاجر، ایجاد فرصت‌هایی برای اشتغال مهاجران در مشاغل سطح بالا در صورت اخذ مجوزهای ۷ ساله.	چین (بعد از سال ۲۰۰۳)
سیاست‌های حمایت از مهاجران		اسکان مهاجران فقیر در خوابگاه‌های عمومی، معاینه‌های بهداشتی متناوب مهاجران در خوابگاه‌ها برای تأمین سلامت آنها در زندگی جمعی، پرداخت بیمه حوادث و بیمه سلامت مهاجران کارگر، پرداخت بیمه اعضای خانوار مهاجر به تعداد دو فرزند و اعطای امکانات برای تحصیل فرزندان مهاجران، اجرای برنامه‌های سوادآموزی و مهارت‌آموزی مهاجران فقیر و بی‌سواد.	هند
		تأمین امنیت غذایی مهاجران فقیر از طریق توزیع مواد غذایی بین آنها.	بنگلادش
		در اختیار قرار دادن اطلاعات لازم به مهاجران برای خرید و اجاره مسکن در محلات مناسب، تشویق به مهاجرت ساکنین مناطق مستعد فجایع طبیعی خصوصاً مناطق ساحلی برای مهاجرت از طریق اعطای وام و تسهیلات رفاهی، اعطای تسهیلات رفاهی برای مهاجرت کارگران از مناطقی که میزان بیکاری بالایی دارند.	ایالات متحده

در ایالات متحده نگرانی‌ها در مورد چگونگی کمک به کارگرانی که در مناطق با رشد کند اقتصادی زندگی می‌کنند، منجر به بحث‌هایی در مورد سیاست‌های مدیریت مهاجرت داخلی شده‌است. این بحث‌ها اغلب بر دو اهرم سیاستی متمرکز هستند: ارائه اطلاعات و مشوق‌های مالی برای مهاجرت. سیاست‌های مدیریت مهاجرت داخلی برای چندین دهه موضوع مهمی برای سیاست‌گذاری در ایالات متحده نبوده؛ اما تغییرات اقلیمی منجر به افزایش توجه به این سیاست‌ها برای جابه‌جایی جمعیت شده است. مطالعات نشان می‌دهد که بهبود اطلاعات مهاجران در مورد پیامدهای بالقوه مهاجرت می‌تواند هم مهاجرت و هم رفاه مهاجران را افزایش دهد. در برخی از ایالات برنامه‌ای با عنوان "ایجاد حرکت به سوی فرصت"^۱ در حال انجام است که به کارگران در جست‌وجوی محله و مسکن مناسب اطلاعات لازم را می‌دهد. بیش از یک دهه طوفان‌های ساحلی قابل‌توجه همراه با افزایش سطح آب دریا، دو آژانس فدرال و چندین ایالت را برآن داشت تا در اواخر ۲۰۱۰ سیاست‌های جابه‌جایی و مهاجرت جمعیت را توسعه دهند. در سال ۲۰۲۰ طرحی اتخاذ شد که به موجب آن تلاش می‌شود که ساکنین مناطق مستعد فجایع طبیعی به مهاجرت تشویق شوند. در حالی که بیشتر مهاجرت‌ها و جابه‌جایی‌ها در ایالات متحده در اثر بلایای طبیعی اغلب بعد از وقوع آن‌ها رخ داده است، این سیاست در تلاش است که با مهاجرت ساکنین مناطق مستعد بلایای طبیعی از افزایش خسارات احتمالی بکاهد. نوع دیگر تشویق به مهاجرت در ایالات متحده، حمایت از کارگرانی است که برای کار به برخی مناطق دور افتاده که فرصت‌های شغلی دارند، مهاجرت می‌کنند. این تسهیلات بیشتر در مناطقی که نرخ بیکاری بالاتری دارند، اجرایی می‌شود و شامل مواردی از جمله اعطای وام‌های مناسب برای

¹ The ongoing Creating Moves to Opportunity (CMTO)

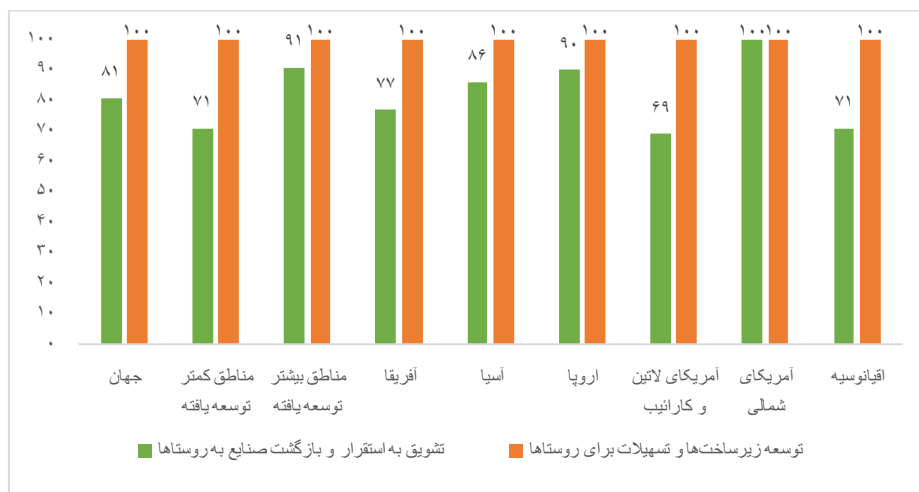
خرید مسکن در مقصد مهاجرت است (Jia et al., 2022).

۲. سیاست‌های غیرمستقیم مدیریت مهاجرت

انجام مطالعات مختلف و توسعه دیدگاه‌های نظری در حوزه مهاجرت، آشکار کرد که علت اصلی مهاجرت‌های داخلی و به‌ویژه مهاجرت روستا به شهر، تفاوت در سطوح توسعه‌یافتگی بین مبدأ و مقصد مهاجرت است. علاوه بر این، شکست سیاست‌های مستقیم مهاجرت در کنترل جریان‌های مهاجرتی، سبب شد که سیاستمداران در کشورهای مختلف به سمت اتخاذ سیاست‌های غیرمستقیم جهت مدیریت و کنترل جریان‌های مهاجرت داخلی گام بردارند. این سیاست‌ها را می‌توان به دو نوع کلی تقسیم کرد. مهم‌ترین این سیاست‌ها، سیاست‌های مرتبط با مبدأ هستند که منجر به افزایش سطح توسعه‌یافتگی مبدأ مهاجران شده و عوامل فشار برای مهاجرت را کاهش می‌دهند. نوع دوم، سیاست‌های مرتبط به مقصد است که با تمرکززدایی از کلان‌شهرها و انتقال برخی خدمات به شهرهای دیگر، منجر به بهبود توسعه‌یافتگی در شهرهای دیگر شده و از مهاجرت گسترده به کلان‌شهرها و تبعات آن از جمله مشکلات اقتصادی، اجتماعی و محیط زیستی جلوگیری می‌کند. در ادامه به نمونه‌هایی از سیاست‌های غیرمستقیم جهت کنترل مهاجرت داخلی توسط برخی کشورهای جهان اشاره می‌شود.

۲-۱. سیاست‌های مرتبط با مبدأ: سیاست‌های توسعه روستایی و توسعه مبدأ مهاجرت

اگرچه به صراحت بیان نشده است؛ اما هدف بسیاری از برنامه‌های توسعه روستایی کنترل مهاجرت است. دلیل اصلی را می‌توان در ادبیات مربوط به مدیریت زمین، آب‌خیزداری و توسعه کشاورزی یافت که مملو از اظهارات کاهش پیش‌بینی جریان مهاجرت به دلیل ایجاد اشتغال موفق و بازآفرینی منابع است (Islam et al., 2005). طبق گزارش سازمان ملل متحد در سال ۲۰۱۶، تقریباً همه کشورهای جهان حداقل یکی از مؤلفه‌های سیاست‌های توسعه روستایی را اتخاذ کرده‌اند؛ اما مشخص نیست که به چه میزان این سیاست‌ها به شکلی کارآمد اجرا شده و نتایج آن در مهاجرت‌فرستی روستاها به چه میزان بوده است. در قالب این سیاست‌های توسعه روستایی هر کشور و منطقه‌ای با توجه به سطح توسعه‌یافتگی و میزان و سطح مهاجرت از روستا به شهر، سیاست‌های مختلفی را اتخاذ کرده است. شکل ۱ دو سیاست اصلی که کشورهای مناطق مختلف جهان برای توسعه روستایی اتخاذ کرده‌اند را نشان می‌دهد. تقریباً همه کشورهای جهان، سیاست افزایش تسهیلات و بهبود زیرساخت‌های روستاها را جهت کاهش مهاجرت داخلی دنبال می‌کنند. در حالی که ۹۱ درصد از کشورهای توسعه‌یافته جهان، سیاست بازگشت صنایع یا استقرار صنایع در مناطق روستایی را دارند در کشورهای کمتر توسعه‌یافته ۷۱ درصد از کشورها این سیاست را اتخاذ کرده‌اند. نتایج گزارش سازمان ملل (۲۰۱۶) نشان می‌دهد که بیشترین تفاوت کشورهای بیشتر توسعه‌یافته و کشورهای کمتر توسعه‌یافته در اتخاذ سیاست بازگشت یا استقرار صنایع در روستاهاست که توسط کشورهای توسعه‌یافته‌تر، بیشتر مورد توجه بوده است. در ادامه به نمونه‌ای از سیاست‌های توسعه روستایی کشورهای مختلف جهان اشاره می‌شود.

شکل ۱. توزیع درصدی کشورها و مناطق مختلف جهان در اتخاذ سیاست‌های توسعه روستایی (United Nation, 2016).

کشور هند ۷ سیاست را برای توسعه روستایی این کشور مشخص کرده است. سیاست زمین، سیاست تکنولوژی، سیاست کشاورزی، سیاست اشتغال، سیاست آموزش، تحقیق و ترویج، سیاست مؤسسات روستایی و سیاست قیمت. در سیاست زمین، دولت

هند به دنبال توزیع زمین بین روستاییان و اصلاحات ارضی است تا این کار تأثیر مستقیم بر توانایی درآمدزایی مناطق روستایی گذاشته و از مهاجرت روستاییان جلوگیری کند. این سیاست و حمایت از زمین‌داران خرد، از اصلی‌ترین ابزارهای تحول در جوامع روستایی است. سیاست توسعه فن‌آوری، سیاست دیگری است که به دنبال کمک به بهبود کمی و کیفی محصولات کشاورزی است. در این سیاست باید فن‌آوری‌های متناسب با جامعه روستایی انتخاب شود تا سبب بیکاری کشاورزان نشده و انگیزه مهاجرت آنها را افزایش ندهد. در این سیاست، تعادل منطقی بین دستیابی به بهره‌وری بالاتر و افزایش فرصت‌های شغلی برای جوامع روستایی مد نظر قرار دارد. در سیاست کشاورزی، هدف افزایش رشد متعادل این بخش است زیرا کشاورزی همچنان راه اصلی تأمین درآمد و اشتغال مناطق روستایی است. با توجه به گستردگی مشکل بیکاری در مناطق روستایی هند، سیاست اشتغال به دنبال افزایش راه‌های تأمین درآمد روستاییان است که در فصولی که اشتغال به کشاورزی وجود ندارد، روستاییان بتوانند از منابع دیگری تأمین درآمد داشته باشند. روستاهای هند با مشکل بی‌سودای گسترده روبه‌رو هستند کمبود سواد و تحصیلات، به‌عنوان محدودیتی در پیشبرد توسعه روستایی تلقی می‌شود. در سیاست نهادی، به نهادهایی که مسئول مشارکت مردمی در توسعه روستایی هستند توجه می‌شود. این مؤسسات می‌توانند به عوامل قدرتمندی در اجرای واقعی سیاست‌های توسعه تبدیل شوند. در سیاست قیمت، سعی بر این است که قیمتی برای محصولات کشاورزی تعیین شود که کشاورزان از بازده کافی برخوردار باشند و همچنین از طریق یارانه‌ها، وسایل و اقلام پر مصرف ساکنین روستایی با قیمت کمتر به دست آنها برسد (Azeez, 2016).

کشورهای عضو اتحادیه اروپا، برنامه‌های مختلفی را برای توسعه روستایی این کشورها تصویب و اجرایی کردند محیط روستایی در این کشورها یک مفهوم پویا است که می‌توان سه مرحله از چگونگی درک "روستایی" توسط اتحادیه اروپا (اتحادیه اروپا) را در آن متمایز کرد: روستا به‌عنوان تصویر، روستا به‌عنوان محل و روستای به‌عنوان یک ساخت اجتماعی. تکامل این مفهوم نشان‌دهنده تکامل و تغییر در رویکردهای توسعه روستایی در کشورهای اتحادیه اروپا است. بنابراین اصطلاح توسعه روستایی در اتحادیه اروپا موضوعات بسیار متفاوتی را شامل شده و اقدامات حمایتی و ابزارهای مالی متنوعی در سال‌های مختلف به کار رفته است. به منظور حمایت از جهان روستایی اروپا، دو سیاست اصلی اتحادیه اروپا گرد هم آمده‌اند: سیاست‌های کشاورزی و سیاست منطقه‌ای. بنابراین، توسعه روستایی در اتحادیه اروپا بین سیاست‌های بخشی و سیاست‌های سرزمینی حرکت کرده‌است. از زمان بازتعریف اولویت‌ها و سیاست‌های اروپایی از سال ۲۰۱۳، هدف اطمینان از وجود یک محیط روستایی زنده، محیطی قابل سکونت و دوستانه برای ساکنین است که از جمله دستاوردهای آن، کاهش انگیزه برای مهاجرت به شهرها می‌باشد در سال‌های اخیر، در اتحادیه اروپا ارزیابی مجدد عمیقی از وضعیت روستایی صورت گرفته، که در تصمیمات سیاسی مربوط به این مناطق منعکس شده‌است. از زمانی که اتحادیه اروپا به صراحت پیشنهاد توسعه روستایی را آغاز کرد، تغییرات مفهومی و سیاسی در این زمینه بسیار شدید بوده‌است. در دهه ۱۹۵۰ تا اواخر ۱۹۸۰ در این کشورها، محیط روستایی به‌عنوان تصویری کاملاً مشخص با محیط کشاورزی شناخته می‌شد و در نتیجه توسعه روستایی نیز اتخاذ سیاست‌هایی برای توسعه کشاورزی بود. مرحله دوم از سال ۱۹۸۸ تا اواخر دهه ۱۹۹۰ گسترش یافت. در این مرحله معنای روستایی به‌عنوان "مکان" مورد توجه قرار گرفت. در طی دهه ۱۹۸۰، تغییرات مهمی در ارتباط با روندهای متنوع‌سازی اقتصاد روستایی و جامعه فراتر از کشاورزی ایجاد شد. روستا در این مرحله مستقل از کشاورزی تعریف و مجموعه‌ای از مناطق با فعالیت‌های مختلف کشاورزی، صنایع دستی، شرکت‌های کوچک و متوسط، مناطقی برای اوقات فراغت و غیره بازتعریف شد. در این مرحله هدف توسعه روستایی، رشد درون‌زای این مناطق و گسترش مشاغل و درآمدهای مختلف از طریق کارآفرینی و انتقال شرکت‌های کوچک و متوسط به این مناطق بود. سرانجام مرحله سوم که از دهه ۱۹۹۰ تا امروز گسترش یافته و روستا به‌عنوان یک ساخت اجتماعی بازتعریف شد. در این مرحله روستا به‌عنوان یک منبع خاص و به‌عنوان بازیگر اصلی توسعه اقتصادی و نه فقط به‌عنوان یک فضا و یا چارچوب فعالیت‌های اقتصادی یا اجتماعی در نظر گرفته شد. در این مرحله، انسجام اجتماعی بین روستا و شهر از طریق گسترش فناوری‌های ارتباطی و اطلاعاتی در مرکز توجه قرار دارد. همچنین اقداماتی از جمله استفاده از انرژی‌های پاک و حفاظت از محیط زیست محلی و گسترش هویت محلی روستاییان مورد توجه است. در دوره‌های مختلف اجرای این برنامه‌ها، ارزیابی‌های مستمر از چگونگی اجرای این سیاست‌ها صورت گرفته‌است (Gallardo-Cobos, 2010).

وینتام از زمان آغاز اصلاحات اقتصادی از سال ۱۹۸۶ میزان قابل‌توجهی از مهاجرت داخلی و بین‌المللی را تجربه کرده است. امروزه نیز دلایل اقتصادی عامل اصلی جابه‌جایی جمعیت، درون مرزهای این کشور است و اختلافات بزرگ منطقه‌ای در درآمد و فرصت‌های شغلی، مکانی و اقتصادی از عوامل اصلی این جابه‌جایی‌ها هستند. چندین وزارتخانه و اداره مسئول مشترک مهاجرت در این کشور وجود دارند. علاوه بر ادارات دولتی، سازمان‌های مردم‌نهاد نیز در این زمینه فعالیت می‌کنند (Nguyen et al., 2003).

ویتنام از جمله کشورهایی است که میزان فقر بالایی دارد و این میزان فقر از جمله علل مهاجرت داخلی در این کشور است. طبق آخرین آمار، حدود ۹ میلیون فقیر در این کشور زندگی کرده که بیشتر آنها ساکن مناطق کوهستانی هستند. شغل این افراد کشاورزی است و همچنین سطح سواد و تحصیلات پایینی دارند. دولت ویتنام، برنامه‌ای را برای کاهش فقر در این مناطق دارد از جمله: افزایش بهره‌وری نیروی کار، سرمایه‌گذاری در زیرساخت‌ها برای ایجاد مشاغل بیشتر، تغییر کاربری‌های مزرعه برای تولید محصولات پرسود، بهبود مهارت کشاورزان، تأمین معاش خانوارهای فقیر، اصلاح سیستم‌های آموزشی برای ایجاد فرصت‌های مساوی بین فقرا و غیرفقرا، آماده‌سازی نسل جوان برای اشتغال خارج از مزرعه به منظور تأمین درآمد پایدارتر (Ha Quyen, 2019).

از آنجایی که در سال‌های اخیر، کشور بنگلادش با بحران‌های اقلیمی گسترده که مهم‌ترین آن سیلاب‌های وسیع است روبه‌رو بوده، این تغییرات اقلیمی از جمله علل اصلی مهاجرت داخلی در این کشور هستند از سال ۲۰۰۵ برنامه‌هایی برای سازگاری با این تغییرات اقلیمی و جلوگیری از مهاجرت جمعیت بومی مناطقی که دچار این تغییرات شده‌اند، ارائه شد و در سال ۲۰۰۹ اولین برنامه جامع تدوین شده است. در این سند، تغییرات اقلیمی صرفاً به عنوان یک مسئله محیط زیستی نبوده؛ بلکه به عنوان یک موضوع توسعه‌ای در نظر گرفته می‌شود. چهار نوع سیاست در این کشور تدوین شده که بر جریان مهاجرتی اثر می‌گذارند: سیاست‌های مرتبط با تغییرات اقلیمی، سیاست‌های توسعه و کاهش فقر، سیاست مدیریت بلایا و سیاست‌های مهاجرت. در سیاست اقلیمی، مهاجرت به عنوان نتیجه نامطلوب تغییرات اقلیمی فرض می‌شود که تبعات ناگواری مانند افزایش جرم و جنایت در شهرها دارد. این سیاست به دنبال افزایش امنیت غذایی، انرژی، آب و معیشت ساکنان مناطق سیل زده است. در سیاست‌های توسعه و کاهش فقر، دولت بنگلادش به وضوح، مهاجرت را به عنوان یک استراتژی برای معیشت و توسعه پذیرفته است در حالی که در گذشته سعی در نادیده گرفتن پدیده مهاجرت داشت. در این راستا دو برنامه کوتاه مدت ۵ ساله و یک برنامه و چشم‌انداز بلندمدت وجود دارد. مشکل این سیاست این است که تمرکز اصلی آن بر روی اثر مهاجرت بین‌المللی بر کاهش فقر است و مهاجرت داخلی در آن کمتر مورد توجه قرار گرفته است. اگرچه دولت سیاست‌هایی را برای کاهش فقر در مناطق روستایی از جمله تأمین امنیت غذایی اجرایی کرده که به شکل مستقیم بر مهاجرت اثر می‌گذارند. سیاست مهاجرت در این کشور به شکل مستقیم بر سیاست مهاجرت بین‌المللی متمرکز است و توجه کافی به مهاجرت داخلی در سیاست‌گذاری نشده است. در حالی که بیش از دو سوم از مهاجرت‌های این کشور، مهاجرت از روستا به شهر بوده و سیاست اصلی این کشور توجه به تغییرات اقلیمی در مناطق آسیب‌پذیر است (Martin et al., 2017). کشور بنگلادش سیاست‌های توسعه روستایی خود را بر مبنای حمایت‌های اعتباری، خدماتی و آموزشی روستاییان بنا کرده است. حمایت اعتباری شامل برنامه‌هایی برای حمایت ویژه شامل اعطای تسهیلات و وام به شکل فردی و گروهی و سایر فعالیت‌های اقتصادی. حمایت آموزشی و توسعه انسانی شامل مسائل مرتبط به زنان، رشد مهارت، تأسیس کتابخانه، آموزش‌های مبتنی بر نیاز. حمایت خدماتی شامل کمک به بازاریابی محصولات کشاورزی، خدمات پشتیبانی حقوقی، مراقبت‌های بهداشتی اولیه و آموزش‌های غیررسمی. نتایج مطالعات نشان می‌دهد که بنگلادش نتوانسته است سیاست‌های توسعه روستایی خود را به خوبی اجرا کند و این سیاست‌ها منافع قابل توجهی برای گروه‌های هدف نداشته است (Islam et al., 2005).

نیجریه یکی از بالاترین نرخ‌های رشد جمعیت در جهان را دارد و بیش از ۷۰ درصد از جمعیت آن در مناطق روستایی زندگی می‌کند. افزایش قابل توجه مهاجرت از روستا به شهر پدیده‌ای است که در سال‌های گذشته در این کشور رخ داده و مسائل جمعیت‌شناختی، زیست محیطی و اقتصادی حاصل از رشد بی‌رویه شهرها در نتیجه موج مهاجرت‌های داخلی مورد توجه محققین و سیاستمداران در این کشور قرار گرفته است. از جمله راهکارهای مدیریت و کنترل جریان مهاجرتی در این کشور، توسعه روستایی است که برنامه‌های آن در سال‌های اخیر تدوین شده است. گرچه دولت‌های مختلف در نیجریه تلاش‌هایی را برای اجرای سیاست‌های توسعه روستایی در این کشور داشته‌اند؛ اما اکثر این تلاش‌ها به دلیل نبود زیرساخت‌ها و امکانات موجود با شکست مواجه شده است. برنامه‌های توسعه روستایی در این کشور در جهت توسعه کشاورزی، بهداشت، آموزش، حمل و نقل و زیرساخت‌ها انجام شده است. عدم توانایی برای ادغام تلاش‌های مختلف توسعه روستایی توسط نهادهای مختلف منجر به کاهش اندک این تلاش‌ها در توسعه روستایی در این کشور شده است (Johnson and Ifeoma, 2018).

پاکستان با فقر گسترده از جمله کشورهایی است که مهاجرت قابل توجه از روستا به شهر دارد؛ با اینحال هیچ محدودیتی برای مهاجرت داخلی در این کشور وجود ندارد و هزینه‌های مهاجرت برای مهاجران ظاهراً بسیار کم است. مطالعات نشان می‌دهد که اختلاف درآمد بین روستا و شهر و عدم دسترسی به زمین کشاورزی، عامل اصلی مهاجرت در این کشور است و مهاجرت احتمالاً راه‌حلی برای کاهش فقر در این کشور می‌باشد. دولت پاکستان، سیاست مشخصی برای کنترل مهاجرت داخلی ندارد، با این حال

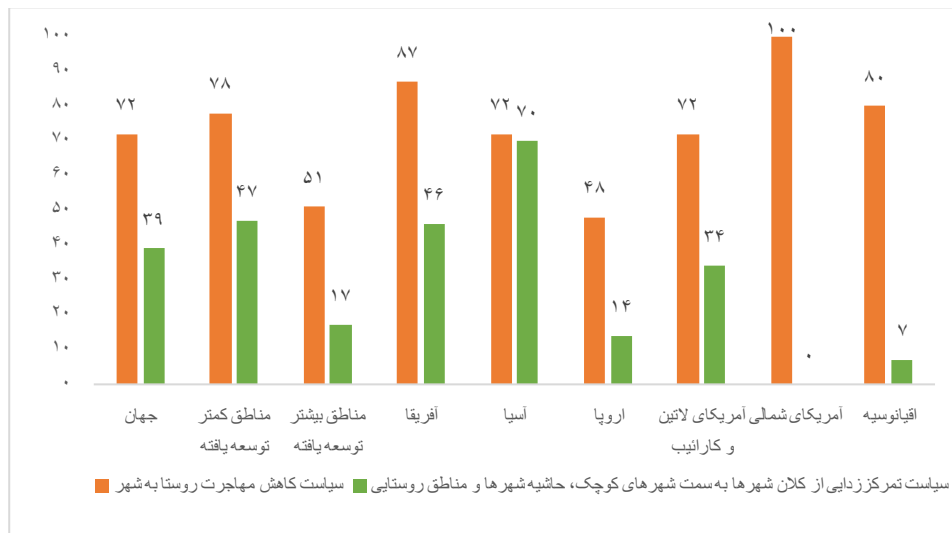
سیاست کاهش فقر به‌ویژه در مناطق روستایی از جمله سیاست‌هایی است که در دستور کار قرار دارد و می‌تواند نتیجه مستقیم بر کاهش مهاجرت به شهرها در این کشور داشته‌باشد (Laczko, 2005).

حدود ۲۰ درصد از جمعیت ترکیه در روستاهای این کشور زندگی می‌کنند و برای جلوگیری از مهاجرت ساکنان آن برنامه‌های مختلفی در سال‌های اخیر تصویب و اجرایی شد. از جمله این برنامه‌ها، برنامه روستای مرکزی است. در این برنامه با توجه به پراکنده بودن روستاهای ترکیه و نبود امکانات برای گسترش خدمات به همه این روستاها، در هر منطقه، یک روستای مرکزی در نظر گرفته می‌شود که نسبت به بقیه روستاها در موقعیت میانه‌ای قرار دارد و امکانات خدماتی در آن روستا استقرار پیدا می‌کند و ساکنین روستاهای همجوار برای استفاده از این امکانات به آن روستا مراجعه می‌کنند. تصور می‌شد که این پروژه بتواند در ارائه خدمات به روستاییان موفق باشد که به دلایل مختلف شکست خورد. برنامه دیگر، توسعه زیرساخت‌های روستایی در جهت تأمین آب آشامیدنی و جاده‌ها بود که با همکاری ادارات و سازمان‌های مرتبط انجام شد (Tekin, 2015).

آفریقای جنوبی با میزان فقر بالا، به‌ویژه در مناطق روستایی، شناخته می‌شود. تقریباً ۷۰ درصد از مردم فقیر آفریقای جنوبی در مناطق روستایی زندگی می‌کنند و درآمد آنها محدود است. در سال‌های اخیر این کشور با حجم بالای مهاجرت از روستا به شهر مواجه بوده‌است. ادارات و سازمان‌های مختلف در این کشور برنامه‌هایی را برای توسعه روستایی دارند که شامل توسعه اقتصادی، سرمایه‌گذاری اجتماعی، توسعه منابع انسانی و برنامه‌های مبتنی بر منابع طبیعی است. بسیاری از این برنامه‌ها بر کاهش فقر از طریق سرمایه‌گذاری در زیرساخت‌ها و ارائه خدمات اجتماعی متمرکز بوده‌است. ارزیابی‌ها نشان می‌دهد که این سیاست‌ها موفقیت نسبی را به دست آورده‌اند. در بخش کشاورزی که اصلی‌ترین بخش اقتصاد روستایی را تشکیل می‌دهد، اصلاحاتی در طول دهه ۱۹۹۰ انجام شد. دولت برای حمایت از روستاییان یارانه صادرات را کاهش و دسترسی به بازارهای فروش را افزایش داد. همچنین برنامه‌هایی برای مقابله با خشکسالی اجرا کرد و برنامه‌ها و مشوق‌هایی برای سرمایه‌گذاران در بخش کشاورزی در روستا در نظر گرفت. این تغییرات منجر به رشد کشاورزی و تأثیرات مثبت در روستاها شد (Njwambe, 2019).

۲-۲. سیاست‌های مرتبط به مقصد: تمرکززدایی

گزارش سازمان ملل متحد (۲۰۱۶) نشان داد که برخی از کشورهای جهان در جهت بازتوزیع جمعیت و مدیریت مهاجرت داخلی، در کنار توجه به کاهش مهاجرت از روستا به شهر و اتخاذ سیاست‌هایی برای توسعه روستایی، سیاست‌هایی نیز برای تمرکززدایی از کلانشهرها اتخاذ کرده‌اند (جدول ۲). شکل ۲، درصد کشورهای مناطق مختلف جهان که این دو نوع سیاست را اتخاذ کرده‌اند، نشان می‌دهد. از آنجایی که کشورهای بیشتر توسعه‌یافته با مشکلاتی کمتری در زمینه مهاجرت داخلی و توزیع فضایی جمعیت روبه‌رو هستند، در مقایسه با کشورهای کمتر توسعه‌یافته، درصد کمتری از این کشورها سیاست‌هایی را جهت مدیریت غیرمستقیم مهاجرت داخلی و بازتوزیع جمعیت اتخاذ کرده‌اند. ۵۱ درصد از کشورهای بیشتر توسعه‌یافته سیاست‌هایی را برای کاهش مهاجرت از روستا به شهر اتخاذ کرده‌اند در حالی که، ۷۸ درصد از کشورهای کمتر توسعه‌یافته در این زمینه سیاست‌هایی را اجرا می‌کنند. تنها ۱۷ درصد از کشورهای بیشتر توسعه‌یافته سیاست تمرکززدایی از کلانشهرها و تأسیس شهرهای کوچک را در دستور کار دارند و در مقابل، ۴۷ درصد از کشورهای کمتر توسعه‌یافته، از این سیاست‌ها جهت کنترل مهاجرت و بازتوزیع جمعیت خود استفاده می‌کنند. در ادامه نمونه‌ای از سیاست‌های کشورهای مختلف در جهت تمرکززدایی از کلانشهرها بیان می‌شود.

شکل ۲. توزیع درصدی کشورها و مناطق مختلف جهان در اتخاذ سیاست‌های کاهش مهاجرت داخلی و تمرکززدایی (United Nation, 2016).

کلان‌شهرهای ایالات متحده نمونه‌ای الگوهای اولیه و پراکنده از تمرکززدایی در یک محیط نظارتی ضعیف هستند. ایالات متحده آمریکا اولین الگوهای تمرکززدایی را در فعالیت‌های اقتصادی و مسکونی در جهان اجرایی کرد. فرض بر این است که نیروهای اصلی که منجر به توسعه کلان‌شهرها می‌شوند از جمله سطح بالای زندگی، میزان بالای ماشینی شدن، رشد بالای جمعیت در مقایسه با دیگر کشورهای پیشرفته و تنش‌های نژادی و جرایم مرتبط به حضور مهاجران، مشکلات حمل و نقل و غیره زودتر در این کشور توسعه پیدا کرد (Jia et al., 2022) (شکل ۳).

برنامه پشتیبانی از مراکز جذب^۱، برنامه‌ای است که کشور ترکیه برای تمرکززدایی از شهرهای بزرگ و هدایت مهاجرت داخلی اجرایی کرده است. این برنامه به شکل مشترک بین کشور ترکیه و اتحادیه اروپا تهیه شده و براساس مطالعه درجه‌بندی مراکز جمعیت انجام شده است. در این برنامه، شهرهایی در مناطق کمتر توسعه‌یافته که پتانسیل توسعه و رشد بیشتر دارند، انتخاب شده و به‌عنوان مراکز جذب مشخص می‌شوند. در این برنامه، هدف توسعه منطقه‌ای و شهرنشینی غیرمتمرکز با حمایت از یک یا چند شهر است که به میدان بیابند و به مرکز جذب تبدیل شوند. هدف این برنامه کمک به توسعه این مراکز جذب است تا مهاجرت داخلی در هر منطقه، به سمت شهرهای مشخص شده به‌عنوان مراکز جذب هدایت شود. با گذشت زمان، مراکز جذب، به مناطق مناسب برای سرمایه‌گذاری تبدیل شده و مناطق مهاجر پذیر خواهند شد. به این ترتیب، فرصت و مزیت مهمی برای جلوگیری از جمع شدن جمعیت در چند شهر کشور و همچنین جلوگیری از عدم تعادل شهرنشینی فراهم می‌شود (Tekin, 2015).

کشور سوئد از سال ۱۹۸۷، سیاست تمرکززدایی از آموزش عالی را اجرایی کرده است. این سیاست به دلایل مختلف سیاسی، اقتصادی و اجتماعی اخذ شده است. براساس این سیاست، مراکز آموزش عالی و دانشگاهی در شهرهای مختلف این کشور پراکنده شده است. این سیاست به‌عنوان یک نوع سیاست اقتصادی برای گسترش توسعه در تمام مناطق نیز نام برده می‌شود. مطالعات نشان می‌دهد که این سیاست توانسته تأثیر مثبت بر رشد اقتصادی شهرهای مختلفی که دانشگاه‌های جدید در آنجا تأسیس شده داشته باشد (Andersson, 2004).

نقش مهاجرت داخلی در فرآیند شهرنشینی سریعی که در دهه‌های اخیر در برزیل رخ داده است، تعیین‌کننده بوده است. بین سال‌های ۱۹۵۰-۲۰۰۰ جمعیت شهری برزیل از ۳۶ درصد به ۸۱ درصد کل جمعیت افزایش یافت. در این شرایط این کشور دستخوش تحولات عمده‌ای شد و به جای یک جامعه کشاورزی و روستایی به یک جامعه صنعتی و شهری تبدیل شد و مهاجرت از روستاها به شهرها در سطح بالایی رخ داد. علت اصلی این مهاجرت‌ها فقر و نبود فرصت‌های شغلی همراه با تمرکز صنایع در بخش‌های مهاجرپذیر بود. سیاست‌های تمرکززدایی اداری در کشور برزیل از سال ۱۹۸۸ اجرا شد و اختیارات اداره ایالت‌ها به میزان زیادی به مدیران محلی منتقل شدند. این سیاست در کنار برخی پیامدهای مثبت منجر به افزایش نابرابری منطقه‌ای شد زیرا برخی ایالت‌ها درآمد پایین‌تری داشتند و برای تأمین مصارف عمومی در بخش‌های اجتماعی، اقتصادی و سلامت نیاز به حمایت دولت مرکزی داشتند. در نهایت با توجه به برخی پیامدهای منفی تمرکززدایی اداری در برزیل این سیاست‌ها تعدیل شد تا دولت مرکزی بتواند به

¹ Attraction Centres Support Program

ایالت‌های فقیر و محروم در توسعه اجتماعی و اقتصادی کمک بیشتری کند. در سال‌های اخیر کشور برزیل تلاش‌هایی برای اخذ قرارداد با بخش‌های صنعتی خصوصی کرده است تا بتواند با استقرار صنایع در مناطق با درآمد پایین و افزایش برابری منطقه‌ای و توسعه‌یافتگی، مهاجرت داخلی را کنترل کند (شکل ۳) (Amaral, 2013).

جدول ۲. نمونه‌ای از سیاست‌های غیرمستقیم اتخاذ شده برای مدیریت مهاجرت داخلی در کشورهای مختلف جهان

کشور	برنامه‌های اتخاذ شده
کشورهای عضو اتحادیه اروپا	اقداماتی جهت بهبود مدیریت زمین در روستاها، انتقال تکنولوژی به روستاها برای افزایش بهره‌روی در بخش کشاورزی (توسعه کشاورزی)، بهبود زیرساخت‌های خدماتی و رفاهی روستاها، متنوع سازی درآمد روستاییان با گسترش مشاغل غیرکشاورزی، انتقال صنایع کوچک و متوسط به این مناطق و گسترش کارآفرینی در بخش‌های گردشگری، تجاری و خدماتی، گسترش ارتباطات بین روستا و شهر و ایجاد انسجام اجتماعی بین این دو منطقه از طریق گسترش فناوری‌های ارتباطی و فضای مجازی، توجه به استفاده از انرژی‌های پاک، حفظ محیط زیست روستایی و گسترش هویت محلی.
بنگلادش	حمایت‌های اعتباری از روستاها مانند اعطای تسهیلات و وام به شکل فردی و گروهی، حمایت آموزشی و توسعه انسانی مانند آموزش‌های مرتبط به مسائل زنان، رشد مهارت، تأسیس کتابخانه‌ها، حمایت خدماتی مانند کمک به بازاریابی محصولات کشاورزی، خدمات پشتیبانی حقوقی و مراقبت‌های بهداشتی اولیه، توجه به توسعه محیط زیستی مناطق سیل خیز و پیشگیری‌های لازم جهت آسیب کمتر به ساکنان، سیاست‌های کاهش فقر ساکنان روستاهای آسیب پذیر از سیلاب، سیاست مدیریت بلایای طبیعی در روستاها جهت کاهش عوامل فشار برای مهاجرت، افزایش امنیت غذایی، انرژی و آب ساکنان روستاها.
هند	سیاست اصلاحات ارضی و توزیع عادلانه زمین بین روستاییان برای افزایش انگیزه کار و فعالیت در روستا، سیاست انتقال تکنولوژی به روستاها برای افزایش بهره‌وری محصولات و کمک به افزایش درآمد روستاییان، کمک به افزایش درآمد روستاییان در زمان بیکاری فصلی از طریق دیگر مشاغل مانند مشاغل مرتبط به صنایع دستی، گسترش آموزش و سواد در بین روستاییان، سیاست قیمت‌گذاری محصولات کشاورزی جهت حمایت از درآمد تضمین شده روستاییان، سیاست نهادی و توسعه مشارکت‌های مردمی روستاییان در فعالیتهای جمعی جهت گسترش هویت جمعی.
ویتنام	افزایش بهره‌وری نیروی کار، سرمایه‌گذاری در زیرساخت‌ها برای ایجاد مشاغل بیشتر، تغییر کاربری‌های مزرعه برای تولید محصولات پرسود، بهبود مهارت کشاورزان، تأمین معاش خانوارهای فقیر، اصلاح سیستم‌های آموزشی برای ایجاد فرصت‌های مساوی بین فقرا و غیرفقرا، آماده‌سازی نسل جوان برای اشتغال خارج از مزرعه به منظور تأمین درآمد پایدارتر.
نیجریه	برنامه توسعه روستایی، توسعه آبخیزداری، برنامه ریشه‌کنی فقر روستاییان، حمایت از خانواده‌های روستایی، طرح مسکن ارزان، برنامه کنترل فرسایش خاک و سیل، توسعه زیرساخت‌های روستایی.
ترکیه	توسعه زیرساخت‌های روستایی از جمله جاده‌ها و آب آشامیدنی، طرح تعیین روستای مرکزی برای ارائه خدمات به روستاهای همجوار.
ایالات متحده	استقرار بخش‌های تجاری، خرده فروشی‌ها، سرگرمی‌های وابسته به خودرو، مجتمع‌های اداری در شهرهای حاشیه کلان‌شهرها.
ترکیه	تعیین شهرهایی به‌عنوان مراکز جذب در هر یک از مناطق کشور و کمک به توسعه این مراکز برای جذب مهاجران.
سوئد	تمرکززدایی از آموزش عالی و دانشگاه‌ها و گسترش آن در شهرهای مختلف.
برزیل	اخذ قرارداد با شرکت‌های خصوصی برای استقرار صنایع در مناطق محروم و مهاجرپرست

سیاست‌های
توسعه روستایی
و کاهش فقر

سیاست‌های
تمرکززدایی از
کلان‌شهرها

شکل ۳. برخی از انواع سیاست‌های مدیریت مهاجرت داخلی در کشورهای جهان

بحث و نتیجه‌گیری

با توجه به پیامدهای مختلف مهاجرت داخلی در سطح ملی و محلی، این موضوع مورد توجه سیاست‌گذاران و حکمرانان در کشورهای مختلف از گذشته تا به امروز قرار گرفته است. اهمیت مهاجرت داخلی برای سیاست‌گذاران و حکمرانان، با توجه به زمینه توسعه‌یافتگی کشورها و میزان مهاجرت داخلی، متفاوت بوده و منجر به اتخاذ سیاست‌های متنوع در دوره‌های مختلف شده است که می‌توان این سیاست‌ها را به سیاست‌های مستقیم که مرتبط با مهاجران است و سیاست‌های غیرمستقیم که مرتبط به مبدأ و مقصد مهاجرت است، تقسیم‌بندی کرد. از اولین سیاست‌ها، اعمال محدودیت برای مهاجران بود که این سیاست اغلب در کشورهای با سطح توسعه‌یافتگی پایین و کشورهایی با میزان بالای مهاجرت داخلی به عنوان سیاستی کوتاه‌مدت و در شرایط بحرانی اجرایی شد. کشورهای چین و اندونزی که سیاست‌های ضد مهاجرت داخلی داشتند و برای مهاجران محدودیت‌هایی را اعمال کردند از جمله این کشورها بودند. این سیاست‌ها شامل عدم اعطای مجوز برای اشتغال مهاجران در مقصد، جلوگیری از فعالیت مشاغل غیررسمی توسط شهرداری‌ها و دولت که غالباً مهاجران به آن اشتغال داشتند مانند: دست فروشی، محدودیت در اعطای تسهیلات رفاهی و خدماتی به مناطق مهاجرنشین و ... بود. ارزیابی‌ها نشان داد که این سیاست‌ها نتوانست مانع جریان گسترده مهاجرت داخلی شود. حضور مهاجران در کلان‌شهرها و عدم ارائه خدمات رفاهی به آنها، منجر به شکل‌گیری آشوب‌های شهری و سیاسی در برخی از کشورها

شد. از سوی دیگر سیاست مهاجرت داخلی از جمله مؤلفه‌های حقوق بشر در کشورها تعیین شد که به افراد امکان انتخاب آزادانه مهاجرت و محل اقامت را فراهم می‌کرد و در نتیجه اعمال محدودیت مستقیم برای مهاجرت خارج از قوانین حقوق بشر تلقی شد. سیاست مستقیم دیگر یعنی حمایت از مهاجران، اغلب در کشورهایی که با حجم بزرگ مهاجران به شهرها روبه‌رو بودند به منظور کنترل مهاجران و همچنین جلوگیری از بروز آشوب‌ها و نارضایتی‌های سیاسی صورت اتخاذ شد. از جمله این سیاست‌ها، سیاست چین بعد از سال ۲۰۰۳ است که شامل اعطای مجوز به اشتغال در مشاغل سطح بالا به مهاجران تحصیلکرده و اعطای تسهیلات رفاهی و اجتماعی به مهاجرانی که مجوز کوتاه‌مدت ۷ ساله دارند می‌باشد. سیاست بنگلادش در اعطای مواد غذایی به مهاجران فقیر نیز از جمله سیاست‌های حمایتی از مهاجران است. ایالات متحده با ارائه اطلاعات لازم برای مهاجرت و اعطای مشوق‌های مالی برای مهاجرت افراد از مناطق ساحلی که در معرض فجایع طبیعی هستند، سیاست مستقیمی را برای مدیریت مهاجرت داخلی در پی گرفته تا بتواند خسارت‌های احتمالی در اثر وقوع بلایای طبیعی در آینده را کاهش دهد.

مطالعات و نظریه‌های مرتبط به مهاجرت نشان داد که عامل اصلی مهاجرت‌های داخلی و به ویژه مهاجرت‌های روستا به شهر، تفاوت در سطوح توسعه‌یافتگی بین مبدأ و مقصد مهاجران است. در نتیجه بسیاری از کشورها به سمت سیاست‌های غیرمستقیم کنترل مهاجرت داخلی گام برداشتند. از جمله مهم‌ترین این سیاست‌ها، توسعه روستایی است که توسط بیشتر کشور جهان پذیرفته و اجرایی شده‌است. در این سیاست‌ها برنامه‌هایی از جمله گسترش تسهیلات و زیرساخت‌های روستایی، گسترش سطح سواد و آموزش، ورود تکنولوژی‌های تولید به روستاها برای افزایش بهره‌وری و درآمدزایی و انتقال صنایع به سمت روستاها و شهرهای کوچکتر و ... اجرایی شده است. برنامه‌های اجرا شده برای توسعه روستایی در کشورهای توسعه‌یافته و کمتر توسعه‌یافته متفاوت بوده و برای مثال طبق گزارش سازمان ملل متحد (۲۰۱۶) در حالی که کشورهای در حال توسعه بیشتر بر روی گسترش تسهیلات و زیرساخت‌های روستایی متمرکز بودند، برنامه اصلی کشورهای توسعه‌یافته‌تر گسترش صنایع و انتقال آن به مناطق روستایی و شهرهای کوچکتر بوده است. سیاست غیرمستقیم دیگر، تمرکززدایی از کلان‌شهرها و حمایت از مناطق حاشیه نشین بوده است. این سیاست‌ها بیشتر توسط کشورهایی که با گسترش بی‌رویه کلان‌شهرها مواجه بودند، اتخاذ شده‌است و شامل برنامه‌هایی از جمله ایجاد شهرک‌هایی اطراف کلان‌شهرها، انتقال برخی خدمات از کلان‌شهرها به شهرهای کوچکتر، توسعه خدمات رفاهی و اجتماعی شهرهای کوچکتر، تمرکززدایی از آموزش عالی و ایجاد مراکز جذب جمعیتی در مناطق مختلف کشور می‌باشد. ایالات متحده، ترکیه، برزیل و سوئد از جمله کشورهایی هستند که این سیاست‌ها را اجرایی کردند که در این مطالعه به برخی از آن‌ها اشاره شد.

در ایران سیاست‌های مستقیمی برای کنترل جریان مهاجرت داخلی وجود ندارد و سیاست‌های غیرمستقیم از جمله تمرکززدایی از شهرهای بزرگ به ویژه پایتخت و اجرای برنامه‌های مختلف توسعه و فقرزدایی از مناطق محروم کشور وجود دارد. با این وجود این سیاست‌ها، به‌ویژه سیاست تمرکززدایی در کشور موفق نبوده و منجر به افزایش جاذبه کلان‌شهرها و مناطق مرکزی کشور برای مهاجرت شده است. افزایش تعداد استان‌های مهاجرفرست در دوره ۱۳۹۵-۱۳۹۰، نتیجه دافعه مناطق مهاجرفرست، تمرکزگرایی و جاذبه شهرستان‌های مهاجرپذیر برای مهاجران است. بررسی **یاسوری و همکاران (۱۳۹۳)** نشان داد که برخلاف اتخاذ سیاست‌های تمرکززدایی از جمله عدم استقرار صنایع، انتقال صنایع از تهران، انتقال کاربری‌های فراشهری از تهران و جز آن در اغلب برنامه‌های توسعه، این برنامه‌ها موفق نبوده و تمرکزگرایی در تهران تشدید شده‌است. وجود میزان‌های بالای مهاجرپذیری در شهرستان‌های اطراف تهران از جمله پردیس و رباط کریم و استان‌های مجاور تهران به ویژه استان البرز از پیامدهای تمرکزگرایی در تهران و مناطق مرکزی کشور می‌باشد.

از پیامدهای عدم مدیریت مهاجرت داخلی در کشور، تشدید بحران‌های زیست محیطی از جمله مشکلات تأمین آب آشامیدنی در مناطق پرتراکم کشور در کلان‌شهرها و مناطق مرکزی و کم بارش می‌باشد. در حالی که مناطق غربی کشور از میانگین بارش‌های بالاتری نسبت به مناطق مرکزی کشور برخوردارند، این مناطق از جمله مناطق اصلی مهاجرفرست بوده و مهاجرت آن‌ها عمدتاً به مناطق مرکزی کشور منجر به توزیع نامتوازن جمعیت با توجه به منابع زیستی در کشور شده است. این موضوع در بند ۱۰ سیاست‌های کلی جمعیت ابلاغی مقام معظم رهبری (۱۳۹۳) مورد توجه قرار گرفته است. به غیر از پیامدهای منفی زیست محیطی، توزیع نامتوازن جمعیت در اثر مهاجرت در ابعاد مختلف اقتصادی، سیاسی و اجتماعی پیامدهای منفی برای کشور دارد. به منظور کاهش این پیامدها با توجه به سیاست‌های مدیریت مهاجرت داخلی مرور شده در این مطالعه، سه راهکار کلی پیشنهاد می‌شود:

- الگوی فضایی مهاجرت داخلی در ایران نشان می‌دهد که شهرستان‌های واقع در مناطق غربی کشور، اصلی‌ترین مناطق مهاجرفرست می‌باشند. به دلیل عدم استقرار صنایع در این مناطق، ساکنان آن با مشکلاتی در زمینه اشتغال مواجه هستند نتایج

سرشماری‌ها نشان داده که جست‌وجوی کار، اولین و مهم‌ترین علت مهاجرت داخلی در ایران است. با توجه به سیاست‌های مدیریت مهاجرت مرور شده در این مطالعه، پیشنهاد می‌شود در مناطق غربی کشور مراکز جذب جمعیت تعیین شده و صناعی جهت ایجاد اشتغال‌زایی در این مراکز استقرار یابد بدین منظور لازم است تمهیداتی اندیشیده شود. از جمله این که شهرستان‌های مناسبی که فاصله متوسط از شهرستان‌های دیگر دارند، انتخاب شوند تا ساکنین شهرستان‌های مختلف بتوانند با صرف کم‌ترین زمان برای اشتغال به این مناطق مراجعه کنند و یا در آنجا ساکن شوند. از آنجایی که سرمایه‌گذاران خصوصی در کشور به دلیل نزدیکی به پایتخت و وجود امکانات لازم در مناطق مرکزی و شهرک‌های صنعتی استان‌های تهران، البرز، قم و مرکزی، فعالیت تولیدی و صنعتی خود را در این مناطق مستقر می‌کنند، جهت تشویق سرمایه‌گذاران خصوصی برای فعالیت در مناطق غربی کشور تسهیلات و مشوق‌هایی در نظر گرفته شود. از جمله این تسهیلات و مشوق‌ها می‌تواند در نظر گرفتن تخفیف‌ها و معافیت‌های مالیاتی، در اختیار قرار دادن زمین رایگان برای تأسیس کارخانه، ایجاد تسهیلاتی برای حمایت و پشتیبانی در بازارهای داخلی و بین‌المللی و ... باشد. اگرچه انجام این اقدامات در کوتاه‌مدت می‌تواند هزینه‌بر باشد؛ اما با انجام این اقدامات در بلندمدت تفاوت‌های منطقه‌ای در دستیابی به فرصت‌های شغلی کاهش یافته و با کنترل جریان مهاجرت داخلی، پیامدهای منفی آن برای مناطق مبدأ و مقصد مهاجرت و مهاجران کاهش می‌یابد.

- از جمله علل اصلی مهاجرت داخلی در کشور دستیابی به تحصیلات دانشگاهی است. عمده مراکز دانشگاهی و آموزش عالی در کلان‌شهرهای واقع در مرکز کشور به ویژه تهران استقرار یافته‌اند. پیشنهاد می‌شود برخی از دانشگاه‌های بزرگ کشور شعبه‌هایی در مناطق با امکانات آموزش عالی کمتر به‌ویژه در غرب کشور تأسیس نمایند. تمرکززدایی از آموزش عالی با توجه به اهمیت دستیابی به تحصیلات دانشگاهی خصوصاً برای زنان، می‌تواند از مهاجرت مستقل به مناطق مرکزی کاسته و با حضور جمعیت با تحصیلات بالا در مناطق مبدأ، زمینه را برای توسعه‌یافتگی بیشتر این مناطق فراهم کند.
- توجه به ابعاد متفاوت و جدید توسعه روستایی جهت جلوگیری از مهاجرت بیشتر روستاییان به شهرها از جمله اقداماتی است که می‌تواند در زمینه مدیریت مهاجرت داخلی در کشور انجام گیرد. در این خصوص توجه به ظرفیت‌های موجود در روستاهای کشور جهت گسترش گردشگری روستایی، تشویق به ساخت خانه‌های دوم برای ساکنین شهرها در روستاها برای گذران اوقات فراغت و تعطیلات و افزایش تقاضا برای خدمات در روستاها در اثر آن، بازاریابی و فروش محصولات روستایی در شبکه‌های مجازی، بهبود دسترسی روستاییان به امکانات و خدمات، بهبود دسترسی به شبکه‌های ارتباطی و اینترنت، توسعه فن‌آوری‌های کشاورزی در روستاها و موارد دیگر از جمله اقدامات جهت کمک به توسعه روستاها و مدیریت مهاجرت داخلی می‌باشد.

سپاسگزاری

بخش قابل‌توجهی از مطالب این مقاله برگرفته از مطالب نگاشته شده توسط نویسنده برای بخشی از طرح ملی با مدیریت آقای دکتر رسول صادقی می‌باشد. از حمایت‌های فکری و مالی ایشان برای نگارش این مقاله کمال تشکر و قدردانی را دارم.

منابع

- پایتختی‌اسکویی، علی؛ طبقچی‌اکبری، لاله (۱۳۹۴). بررسی رابطه بین نرخ باسوادی و مهاجرت در ایران. *مطالعات جامعه‌شناسی*، ۱۷ (۲۶)، ۸۳-۷۳. <https://sanad.iau.ir/journal/jss/Article/524055?jid=524055>
- تنها، فاطمه؛ ربیعی دستجردی، حمیدرضا؛ محمودیان، حسین (۱۴۰۱). تأثیر مهاجرت داخلی بر تغییرات نسبت جنسی شهرستان‌های ایران در دوره ۱۳۹۵-۱۳۹۰؛ کاربرد رگرسیون وزن‌دار جغرافیایی. *نامه انجمن جمعیت‌شناسی ایران*، ۱۷ (۳۴)، ۲۰۷-۲۴۰. <https://doi.org/10.22034/jpai.2023.1989119.1269>
- تنها، فاطمه؛ ربیعی دستجردی، حمیدرضا؛ محمودیان، حسین (۱۴۰۲). تحلیل فضایی اثر مهاجرت داخلی بر تغییرات سطح تحصیلات جمعیت در شهرستان‌های ایران. *توسعه محلی*، ۱۵ (۲۹)، ۵۰۶-۴۸۷. <https://doi.org/10.22059/jrd.2024.372371.668843>
- تنها، فاطمه؛ محمودیان، حسین؛ صادقی، رسول؛ کوششی، مجید؛ ربیعی دستجردی، حمیدرضا (۱۴۰۰). تحلیل فضایی تأثیر مهاجرت داخلی بر تغییر ساختار سنی جمعیت در شهرستان‌های ایران. *مطالعات جمعیتی*، ۱۱ (۱)، ۱۵۴-۱۲۱. <https://doi.org/10.22034/jips.2021.136765.2541>
- زند، لیلیا؛ تراکشوند مرادآبادی، محمد؛ مولتری، تام (۱۳۹۷). برازش الگوی سنی مهاجرت داخلی در ایران با برنامه مدل چندمنامی. *مطالعات جمعیتی*، ۴ (۲)، ۱۰۹-۱۳۳. https://jips.nipr.ac.ir/article_102535.html
- شهباسوری، امیر؛ علم‌الهدی، جمیله (۱۳۹۸). روش‌شناسی پژوهش مروری و نقش آن در تولید دانش: توسعه یک گونه‌شناسی. *روش‌شناسی علوم انسانی*، ۲۵ (۹۸)، ۷۹-۱۰۵. <https://doi.org/10.30471/mssh.2019.1572>
- شیعه، اسماعیل (۱۳۸۰). *با شهر و منطقه در ایران*. انتشارات دانشگاه علم و صنعت ایران.
- صادقی، رسول؛ ولدوند، لیلیا (۱۳۹۴). جنسیت و مهاجرت: تحلیل جامعه‌شناختی تفاوت‌های جنسیتی در مهاجرت‌های داخلی در ایران. *پژوهش‌های جامعه‌شناختی معاصر*، ۴ (۷)، ۷۸-۵۵. https://csr.basu.ac.ir/article_1561.html

- عزیزی، علی (۱۴۰۲). تحلیلی بر وضعیت مهاجرت استان‌های کشور با تأکید بر ردپای اکولوژیک. *جغرافیای و آمایش شهری منطقه‌ای*، ۱۴ (۵۰)، ۲۳۰-۲۰۵. <https://doi.org/10.22111/gaij.2024.46838.3147>
- محمودیان، حسین؛ قاسمی اردهایی، علی (۱۳۹۲). بررسی وضعیت مهاجرت و شهرنشینی در ایران. گزارش وضعیت مهاجرت ایران، نهادهای پژوهشی-آموزشی جمهوری اسلامی.
- محموددانی، سراج‌الدین (۱۳۹۶). *زنان و مهاجرت: مطالعه نقش زنان و تعیین‌کننده‌های آن در فرآیند تصمیم‌گیری مهاجرت به استان تهران* [رساله دکتری جمعیت‌شناسی]. دانشگاه تهران.
- میرزایی، محمد؛ قاسمی اردهایی، علی (۱۳۹۴). مهاجرت داخلی زنان در ایران. در مجموعه مقالات گزارش وضعیت اجتماعی زنان در ایران. نشر نی.
- یاسوری، مجید؛ حاتمی‌نژاد، حسین؛ اسدزاده، هانیه (۱۳۹۳). بررسی راهکارهای تمرکززدایی در ایران-تهران (قبل از انقلاب اسلامی تاکنون). *آمایش سرزمین*، ۶ (۱)، ۵۸-۳۱. <https://doi.org/10.22059/jtcp.2014.51498>
- Amaral, E.F. (2013). Brazil: Internal migration. In *The encyclopedia of global human migration* (John Wiley & Sons, Ltd). <https://doi.org/10.1002/9781444351071.wbeghm075>
- Andersson, R., Quigley, J.M., Wilhelmson, M. (2004). University decentralization as regional policy: The Swedish experiment. *Journal of Economic Geography*, 4(4), 371-388. <https://doi.org/10.1093/jnlecg/1bh031>
- Azeez, A. (2016). *Rural development in India: Policies and programmes*. Kalpaz Publications. <https://www.researchgate.net/publication/325745959>
- Azizi, A. (2024). Analyzing of Iran's provinces migration with emphasis on ecological footprint. *Geography and Territorial Spatial Arrangement*, 14(50), 205-230. [In Persian]. <https://doi.org/10.22111/gaij.2024.46838.3147>
- Bell, M., Charles-Edwards, E., Ueffing, F., Stillwell, J. (2015). Internal migration and development: Comparing migration intensities around the world. *Population and Development Review*, 41(1), 33-58. <https://doi.org/10.1111/j.1728-4457.2015.00025.x>
- Bell, M., Muhidin, S., Zhu, Y., Charles-Edwards, E., Ueffing, P. (2012). *Internal migration in the countries of Asia: A comparative analysis*. Paper presented at the 2nd Asian Population Association Conference, Bangkok, Thailand. <http://www.gpem.uq.edu.au/qcpr-docs/InternalMigration>
- Bernard, A., Bell, M., Jim, C. (2019). Internal migration and education: A cross-national comparison. *Global Education Monitoring Report 2019* (pp. 1-67).
- Biswas, R.K., Kabir, E., Khan, H.T.A. (2019). Causes of urban migration in Bangladesh: Evidence from the urban health survey. *Population Research and Policy Review*, 38(4), 593-614. <https://link.springer.com/article/10.1007/s11113-019-09532-3>
- Gallardo-Cobos, R. (2010). Rural development in the European Union: The concept and the policy. *Agronomía Colombiana*, 28(3). <http://www.scielo.org.co/scielo.php?script=sci>
- Ha Quyen, N. (2019). *Reducing rural poverty in Vietnam: Issues, policies, challenges*. Paper presented at the Expert Group Meeting on Eradicating Rural Poverty to Implement the 2030 Agenda for Sustainable Development, Addis Ababa. <https://www.un.org/development/desa/dspd/wp-content/uploads/sites/22/2019/03/Reducing-rural-poverty-in-Vietnam-Issues-Policies-Challenges.pdf>
- Hugo, G. (2014). *Urban migration trends, challenges, responses and policy in the Asia-Pacific*. International Organization for Migration (IOM). <https://www.iom.int/sites/g/files/tmzbd1486/files/WMR-2015-Background-Paper-GHugo.pdf>
- Islam, M. T., Omori, K., Yoshizuka, T. (2005). Rural development policy and administrative patterns in Bangladesh: A critical review. *Bulletin of the Faculty of Life and Environmental Science Shimane University*, (10), 19-26.
- Jia, N., Raven, M., Christopher, S., Wozniak, A. (2022). *The economics of internal migration: Advances and policy questions* (Finance and Economics Discussion Series 2022-003). Board of Governors of the Federal Reserve System. <https://doi.org/10.17016/FEDS.2022.003>
- Johnson, K.E., Ifeoma, U. (2018). Rural development as a panacea for rural-urban migration in Nigeria. *Arts and Humanities Open Access Journal*, 2(5), 241-244. <https://doi.org/10.15406/ahoaj.2018.02.00065>
- Laczko, F. (2005). *Migration, development and poverty reduction in Asia*. International Organization for Migration (IOM). <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000140835>
- Mahmoudian, H., Ghasemi-Ardhaei, A. (2013). *Study of the status of immigration and urbanization in Iran*. Report on the Status of Immigration in Iran, Research and Educational Institutions of the Islamic Republic of Iran. [In Persian].
- Mahmoudiani, S. (2017). *Women and migration: Studying the role of women and its determinants in the migration decision-making process to Tehran province* [PhD Thesis in Demography]. University of Tehran. [In Persian].
- Martin, M., Kang, Y.H., Billah, M., Siddiqui, T., Black, R., Kniveton, D. (2017). Climate-influenced migration in Bangladesh: The need for a policy realignment. *Development Policy Review*, 35(S2), O357-O379. <https://doi.org/10.1111/dpr.12260>
- Mirzaei, M., & Ghasemi-Ardhaei, A. (2015). Internal migration of women in Iran. In *Collection of articles of the report on the social status of women in Iran*. Ney Publishing. [In Persian].
- Msigwa, R.E., Bwana, K.M. (2014). Assessment of internal migration policies in developing countries. Evidence from Tanzania. *Business and Economic Research*, 4(1), 32-47. <https://doi.org/10.5296/ber.v4i1.5077>
- Nguyen Anh, D., Tacoli, C., Tanh, H. (2003). *Migration in Vietnam: A review of information on current trends and patterns, and*

- their policy implications. International Institute for Environment and Development (IIED). <https://www.iied.org/sites/default/files/pdfs/migrate/G00479.pdf>
- Njambe, A., Coke, M., Vetter, S. (2019). Rural-urban migration, belonging and landscapes of home in South Africa. *Journal of Southern African Studies*, 45(2), 413-431. <https://doi.org/10.1080/03057070.2019.1631007>
- Paytakhti Oskooe, A., Tabaghchi Akbari, L. (2015). The relationship between the literacy rate and emigration in Iran. *The Journal of Sociology Studies*, 17(26), 73-83. [In Persian]. <https://sanad.iau.ir/journal/jss/Article/524055?jid=524055>
- Sadeghi, R., Valadvand, L. (2015). Gender and migration: A sociological analysis of gender differentials in internal migration in Iran. *Contemporary Sociological Research*, 4(7), 55-78. [In Persian]. https://csr.basu.ac.ir/article_1561.html
- Sarga, T.K. (2017). *Migrant labor and their working conditions: A comparative analysis of informal and cooperative construction sectors in Northern Kerala* [M. Phil. Dissertation]. Centre for the Study of Regional Development, Jawaharlal Nehru University, New Delhi.
- Shahsavari, A., Alamolhoda, J. (2019). Methodology of research reviews and its role in knowledge production: Developing a typology. *Methodology of Social Sciences and Humanities*, 25(98), 79-105. [In Persian]. <https://doi.org/10.30471/mssh.2019.1572>
- Shia, I. (2002). *With the city and the region in Iran*. Iran University of Science and Technology Publications. [In Persian].
- Sun, L. (2019). Rural urban migration and policy intervention in China: Migrant workers' coping strategies. *Asian and Pacific Migration Journal*, 29(1), 124-127. <https://doi.org/10.1177/0117196820912563>
- Tanhaa, F., Mahmoudian, H., Sadeghi, R., Koosheshi, M., Rabiei Dastjerdi, H. (2022). Spatial analysis of the effect of internal migration on changing the population age structure in counties of Iran. *Iranian Population Studies*, 7(13), 121-154. [In Persian]. <https://doi.org/10.22034/jips.2021.136765.2541>
- Tanhaa, F., Rabiei Dastjerdi, H., Mahmoudian, H. (2023). The impact of internal migration on the sex ratio of Iranian counties in the 2011 to 2016 period; Application of geographically weighted regression. *Journal of Population Association of Iran*, 17(34), 207-240. [In Persian]. <https://doi.org/10.22034/jpai.2023.1989119.1269>
- Tanhaa, F., Rabiei Dastjerdi, H., Mahmoudian, H. (2024). Spatial analysis of the effect of internal migration on changes in the education level of the population in the counties of Iran. *Community Development (Rural-Urban)*, 15(29), 487-506. [In Persian]. <https://doi.org/10.22059/jrd.2024.372371.668843>
- Tekin, O. (2015). Decentralized urbanization policies and regional development: Experience of Turkey. In *IISES, 19th International Academic Conference* (pp. 847-858).
- United Nation (2016). Policies on spatial distribution and urbanization, Department of Economic and Social Affairs, Data Booklet. <https://www.un.org/en/development/desa/population/publications/pdf/policy/Data%20Booklet%20Urbanization%20Policies.pdf>
- Xiong, G., Zhao, L. (2012). Managing internal migration in China: From control-oriented to service-oriented. *East Asian Policy*, 4(30), 26-35. <https://doi.org/10.1142/S1793930512000232>
- Yasouri, M., Hatam Nejad, H., Asadzadeh, H. (2014). Investigating on strategies of decentralization of Iran-Tehran before the revolution so far. *Town and Country Planning*, 6(1), 31-58. [In Persian]. <https://doi.org/10.22059/jtcp.2014.51498>
- Zandy, L., Torkashvand Moradabadi, M., Moultrie, T. (2018). Fitting the age pattern of internal migration in Iran with multi-exponential model. *Iranian Population Studies Journal*, 4(2), 109-133. [In Persian]. https://jips.nipr.ac.ir/article_102535.html